

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРИРОДНИЧИХ НАУК ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА БОТАНІКИ, ЕКОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ
БІОЛОГІЇ

Навчальний посібник
навчальної дисципліни
«Екологічна експертиза»
для здобувачів першого рівня вищої освіти
за спеціальністю 101 Екологія
за освітньою програмою «Екологія»

Полтава – 2025

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Дерев'янка Т. В. – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри біології, здоров'я людини та фізичної реабілітації Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

АЛЕКСЄЄВА С. В. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України.

УКЛАДАЧІ:

Дяченко-Богун М. М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Гомля Л. М. - кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Шкура Т. В. - кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Красовський В. В. – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, директор Хорольського ботанічного саду.

Рокотянська В. О. – кандидат сільськогосподарських наук, асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Сагайдак В. Р. - асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Навчальний посібник навчальної дисципліни «Екологічна експертиза» підготовлено для здобувачів першого рівня вищої освіти за спеціальністю 101 Екологія.

Матеріал лекцій охоплює основні теоретичні положення та методологічні аспекти проведення екологічної експертизи. Особливу увагу приділено правовим засадам та нормативно-правовим документам, які регулюють процес екологічної експертизи, а також етапам її здійснення. У лекціях розглянуто сучасні методи оцінки впливу на довкілля, управління екологічними ризиками та прийняття екологічно обґрунтованих рішень.

Лекційний матеріал подано у зручній структурі, що включає ключові поняття, пояснення основних процесів, приклади з практики та аналітичні моделі. Він спрямований на формування у студентів системного уявлення про процеси екологічної експертизи та навичок, необхідних для їх практичного застосування.

Затвердила вчена рада Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(протокол 8 від 03.02.2025 р.).

© ПНПУ імені В.Г. Короленка , 2025

©Дяченко –Богун М.М, Гомля Л.М., Шкура Т.В.,
Красовський В.В., Рокотянська В.О., Сагайдак В.Р., 2025

ЗМІСТ

Лекція 1. Екологічна експертиза: основні поняття і принципи.....	7
1. Поняття екологічної експертизи.....	7
2. Експертизою чого є екологічна експертиза?.....	8
3. Загальні принципи екологічної експертизи та їх зв'язок з принципами сталого розвитку.....	9
4. Предмет екологічної експертизи.....	13
5. Учасники процесу екологічної експертизи.....	15
Питання для самоконтролю	21
Література.....	21
Лекція 2-3. Види екологічної експертизи.....	22
1. Суть екологічної експертизи.....	22
2. Громадська екологічна експертиза.....	24
3. Строки проведення екологічної експертизи.....	26
4. Законодавство України в області екологічної експертизи.....	27
5. Основні методологічні підходи в процедурі проведення екологічної експертизи.....	32
6. Обмежуючі фактори в екологічній експертизі	35
7. Інформаційні і психологічні обмеження в екологічній експертизі . Ошибка! Закладка не определена.	
8. Показники ефективності (економічні складові) в екологічній експертизі .	38
9. Складові ризику.....	43
Питання для самоконтролю	46
Література	46
Лекція 4. Правовий статус експерта екологічної експертизи.....	47
1. Права експерта.....	47
2. Обов'язки експерта.....	48
3. Відповідальність експерта.....	49
4. Гарантії реалізації та захисту прав.....	49
5. Соціально-правовий механізм проведення екологічної експертизи.....	50
6. Розвиток та вдосконалення екологічної експертизи, міжнародне співробітництво в галузі екологічної експертизи.....	50
Питання для самоконтролю	54
Література	54
Лекція 5. Порядок проведення екологічної експертизи.....	55
1. Процедура проведення екологічної експертизи.	55

2. Умови і підстави проведення державної екологічної експертизи	55
3. Шляхи проведення державної екологічної експертизи.....	57
4. Строки проведення державної екологічної експертизи	57
5. Висновки державної екологічної експертизи.....	58
6.Зміст висновків екологічної експертизи.....	59
7.Фінансування державної екологічної експертизи.....	61
8. Правопорушення в галузі екологічної експертизи.....	62
Питання для самоконтролю	63
Література	63
Лекція 6. Екологічна експертиза та її види.	64
1. Аспекти проведення екологічної експертизи.....	66
2. Умови проведення екологічної експертизи.....	67
3. Підтримка динамічної рівноваги природних ландшафтів. Роль геоекології в оптимізації геоекосистем.....	68
4. Еколого-експертна діяльність та Еколого-експертна оцінка.....	70
5.Граничні строки проведення державної екологічної експертизи.....	72
Питання для самоконтролю	74
Література	Ошибка! Закладка не определена.
Лекція 7. Екологічна експертиза об'єктів підвищеної екологічної небезпеки.....	75
1.Перелік об'єктів підвищеної екологічної небезпеки в Україні.....	75
2.Перелік основних нормативних актів і методично-інструктивних документів у сфері здійснення державної екологічної експертизи.....	81
3.Державна екологічна експертиза в Україні: її роль і завдання.....	81
4.Незалежна екологічна експертиза повітря.....	87
5.Державна екологічна експертиза генеральних планів населених пунктів.....	89
6.Екологічна експертиза, екологічний аудит, утилізація відходів.....	90
Питання для самоконтролю	94
Література	Ошибка! Закладка не определена.
Лекція 8- 9. Проведення різних видів екологічних експертиз в Україні.....	95
1. Дослідження екологічного стану водних об'єктів.....	95
2.Особливості призначення і виробництва судово-екологічних експертиз....	97
3.Дослідження екологічного стану об'єктів міського середовища (інженерно-екологічна експертиза).....	108

4.Дослідження екологічного стану природних і штучних біоценозів (еколого-біологічна експертиза).....	111
5.Дослідження екологічного стану ґрунтового-геологічних об'єктів (еколого-ґрунтознавча експертиза).....	114
6.Види судових експертиз, які проводяться в ході кримінального судочинства. Державна судово-медична експертиза.....	119
Питання для самоконтролю	120
Література	120

Лекція 1. Екологічна експертиза: основні поняття і принципи

План.

1. Поняття екологічної експертизи
2. Експертизою чого є екологічна експертиза?
3. Загальні принципи екологічної експертизи та їх зв'язок з принципами сталого розвитку
4. Предмет екологічної експертизи
5. Учасники процесу екологічної експертизи

1. Поняття екологічної експертизи.

Екологічна експертиза (ЕЕ) - це діяльність, що використовуються сьогодні практично у всіх країнах світу і є “превентивним” інструментом екологічної політики.

Екологічна експертиза заснована на простому принципі: легше виявити і запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, чим виявляти і виправляти їх на стадії її здійснення.

Таким чином, екологічна експертиза зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля і використанні результатів цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічного збитку.

Такий підхід дозволяє враховувати економічні й екологічні фактори вже на стадії формулювання цілей, планування і прийняття рішень про здійснення будь якої діяльності.

З однієї сторони – екологічна експертиза за характером – це є науково-технічним і інженерним процесом. Змістом цього процесу є прогноз впливів і наступна розробка або коригування планових і проєктних рішень. З іншої сторони – екологічна експертиза являє собою механізм регулювання та пов'язану з ним формальну процедуру.

Екологічна експертиза - це процес систематичного аналізу і оцінки екологічних наслідків діяльності, що намічається, консультацій із зацікавленими сторонами, а також урахування результатів цього аналізу і консультацій у плануванні, проектуванні, затвердженні і здійсненні цієї діяльності.

Виходячи з цього:

- екологічна експертиза розглядається як процес, а не просто як дані або документи, що утворюються в результаті цього процесу;
- екологічна експертиза розглядається як процес систематичний, тобто відповідний визначеним правилам;
- екологічна експертиза не обмежується етапом планування, вона охоплює й етап здійснення діяльності, що намічається.

Процес екологічної експертизи включає наступні складові:

- аналіз (прогноз) потенційних впливів діяльності, що намічаються на навколишнє середовище і оцінка їхньої значимості;
- консультації з зацікавленими сторонами з метою пошуку взаємоприйнятних рішень;
- використання результатів прогнозу впливів і консультацій у процесі прийняття рішень, які відносяться до діяльності, що намічається.

2. Експертизою чого є екологічна експертиза?

Спробуємо розібратися в тому, що піддається екологічній експертизі? Це, насамперед, проєктований господарський об'єкт, будівництво, продукція яких може негативно впливати на навколишнє середовище і все живе; це може бути діяльність існуючого підприємства.

Однак, у кінцевому рахунку, будь-яка екологічна експертиза є експертизою конкретної документації, наприклад, техніко-економічного обґрунтування на будівництво якого-небудь заводу, проєкту міжнародної угоди або обґрунтування заяви про видачу ліцензії.

Відповідно до закону України «Про екологічну експертизу» об'єктами екологічної експертизи є:

- проекти правових актів нормативного і ненормативного характеру;
- проекти комплексних і цільових державних програм;
- проекти генеральних планів розвитку територій;
- усі види містобудівної документації: генеральний план, проект забудови;
- проекти схем розвитку галузей народного господарства;
- проекти міждержавних інвестиційних програм;
- проекти комплексних схем охорони природи України, схем охорони і використання природних ресурсів;
- проекти міжнародних договорів;
- матеріали обґрунтування ліцензій на здійснення діяльності, здатної вплинути на навколишнє середовище;
- техніко-економічні обґрунтування і проекти будівництва, реконструкції, розширення, технічного переозброєння, консервації і ліквідації організацій і інших об'єктів господарської діяльності, незалежно від їхньої кошторисної вартості, відомчої належності і форми власності;
- проекти технічної документації на нову техніку, технологію, матеріали, речовини, товари і послуги що сертифікуються.

Громадська екологічна експертиза може проводитися у відношенні до тих об'єктів, що і державна, за винятком об'єктів, інформація відносно яких складає державну, комерційну або іншу таємницю, що охороняється законом. Будь-яка екологічна експертиза, у тому числі і суспільна, припускає роботу із передпроектною і проектною документацією, проектами планів, програм, договорів та іншою обґрунтовуючою документацією.

3. Загальні принципи екологічної експертизи та їх зв'язок з принципами сталого розвитку

Принципи екологічної експертизи. Процедури екологічної експертизи в різних країнах розрізняються за багатьма аспектами. Різниця, наприклад, полягає в тому, для яких видів діяльності проводиться експертиза, хто її проводить, за якими рішеннями і яким чином враховуються її результати.

ЕЕ може проводитися для усіх видів діяльності, або тільки для великих проектів. Основну роль у проведенні ЕЕ може грати ініціатор діяльності або природоохоронні органи. Незважаючи на ці розходження, ефективні системи ЕЕ для будь-яких країн пов'язані з трьома основними принципами: превентивності, комплексності та демократичності.

Принцип превентивності означає, що, по-перше, екологічна експертиза проводиться до прийняття основних рішень по реалізації діяльності, що намічається; по-друге, результати екологічної експертизи використовуються при розробці і прийнятті рішень. Отже, аналіз наслідків уже прийнятого рішення не є екологічною експертизою.

Для того, щоб екологічна експертиза була ефективною, необхідно розуміти, що ЕЕ повинна проводитися не тільки до ухвалення рішення про можливість здійснення діяльності, що намічається, але і до прийняття найважливіших проектних рішень.

Одним із важливих інструментів реалізації принципу превентивності в екологічній експертизі є аналіз альтернативних шляхів рішення запропонованого проекту. Це забезпечує свободу прийняття рішень в залежності від результатів.

Принцип комплексності припускає розгляд і облік несприятливих факторів впливу діяльності що намічається у всіх природних середовищах (вода, повітря, ґрунт), включаючи соціальне середовище. Принцип комплексності заснований на уявленні про те, що довкілля людини є єдиною природною системою, нерозривно пов'язаною з суспільством.

Отже, основною метою екологічної експертизи є розуміння того, як природно-соціальна система в цілому відреагує на впливи діяльності що намічається.

Принцип демократичності полягає в тому, що експертиза не зводиться тільки до науково-технічного дослідження, а є інструментом прийняття взаємоприйнятих рішень. Передбачуваний несприятливий вплив на природно-соціальне середовище від об'єкту експертизи торкає інтереси потенційно необмеженого кола людей і організацій. Принцип демократичності припускає визнання за цими людьми і організаціями права на особисту участь у процесі прийняття рішень.

З принципу демократичності екологічної експертизи випливає два слідства:

1. Зацікавлені сторони повинні мати можливість брати участь у процесі експертизи та і їх думка повинна враховуватися разом із висновками експертів при формулюванні висновків і використанні результатів експертизи.
2. Експертиза повинна проводитися відповідно до визначених правил, які відомі і зрозумілі всім її учасникам.

Тепер нам необхідно уявити собі, чи відрізняється екологічна експертиза від інших методів екологічного регулювання? Ми розглянули основні принципи екологічної експертизи. Тепер можна сформулювати її особливості, що відрізняються від інших методів регулювання. Тим більше, що, при створенні національних систем екологічної експертизи в багатьох країнах, висловлювалася критика, заснована на припущенні того, що вона не вносить нічого нового в порівнянні з діючими інструментами регулювання.

Наприклад, у Словаччині і Великій Британії введенню екологічної експертизи противилися проектувальники і містобудівники. Вони думали, що без усякої експертизи враховують екологічні чинники при розробці територіальних планів і затвердженні проектів.

У Німеччині екологічні міністерства вважали, що вони проводять необхідний аналіз потенційних впливів у ході ліцензування окремих аспектів

діяльності, що намічається (наприклад, повітряних викидів), а отже, ніякі додаткові процедури не потрібні.

Попередниками формальних систем екологічної експертизи в багатьох країнах були, по-перше, екологічно орієнтовані правила планування і проектування і, по-друге, екологічне ліцензування діяльності, що намічається. Наприклад, система планування землекористування у Великій Британії, створена в 40-х роках, припускала облік екологічних факторів. Однак саме з уведенням системи екологічної експертизи це стало робитися явно, формально і систематично.

Нарешті, системи екологічного ліцензування діяльності що намічається часто здійснювалися на відомчій основі і не відповідали принципу комплексності аналізу екологічних впливів, на якому заснована екологічна експертиза. Більш того, більшість систем ліцензування в основному покладаються на технічні стандарти, що, по-перше, не завжди здатні регулювати непрямі і синергетичні впливи і, по-друге, не обов'язково відбивають думку зацікавлених сторін. Комплексна і демократична експертиза дозволяє усунути ці нестачі.

Екологічна експертиза може служити одним з основних інструментів сталого розвитку. Вона є не тільки превентивним інструментом екологічного регулювання, але також й інструментом планування і проектування. Вона допомагає формувати стратегічні рішення відповідно до економічних, соціальних і екологічних завдань сталого розвитку.

Ціль сталого розвитку сформульована в третьому принципі “Декларації по навколишньому середовищу і розвиток” і звучить таким чином: ... “на рівноправній основі задовольнити потреби як нинішнього, так і майбутніх поколінь у розвитку і сприятливому середовищі існування”.

Це визначення мети сталого розвитку має дві складові частини. Перша частина стосується “рівноправності поколінь”, тобто майбутні покоління повинні мати такі ж можливості задоволення потреб, як і нинішніє. Для цього сукупний природний і економічний капітал, що залишається майбутнім

поколінням, повинний бути збережений або збільшений у результаті діяльності що намічається. Саме на це націлений принцип комплексності екологічної оцінки.

Друга складова частина мети стосується рівноправності представників нинішнього покоління. Якщо капітал розподіляється нерівномірно, тобто більш забезпечена частина суспільства стає ще багаті, а менш забезпечена - ще бідніше, то навряд чи можливо говорити про розвиток.

Сталий розвиток припускає як справедливість стосовно майбутніх поколінь, так і справедливість стосовно представників нинішнього покоління. Принцип демократичності екологічної експертизи допомагає здійснити більш рівноправний розвиток, тобто він націлений на виконання другої складової частини сталого розвитку. Саме тому екологічна експертиза згадана як один з інструментів сталого розвитку в Декларації Ріо.

4. Предмет екологічної експертизи

Предметом екологічної експертизи є вплив діяльності, що намічається на навколишнє середовище. Під впливом варто розуміти ті зміни в довкіллі, які цілком або частково є результатом діяльності що намічається. Прогноз і розробка заходів для їх пом'якшення є однією з основних складових процесу екологічної експертизи.

Систематична, комплексна природа експертизи дозволяє виявляти ті впливи, що можуть неадекватно враховуватися встановленими стандартами для окремих середовищ і джерел впливу, - насамперед, непрямі і кумулятивні впливи.

З іншого боку, для того, щоб такий систематичний аналіз був можливий, а результати його застосовані на практиці, екологічна експертиза повинна бути сконцентрована на найбільш важливих, ключових впливах.

Впливи в рамках екологічної експертизи розглядаються не тільки з точки зору їхньої фізичної величини, але і з точки зору їхньої значимості для суспільства в цілому, окремих соціальних груп і громадян. Підходи до рішення

задач фізичних величин і значимості впливів будуть розглянуті нами в наступних лекціях.

Тепер необхідно уявити собі, що ми розуміємо під навколишнім середовищем з точки зору екологічної експертизи? У першу чергу, предметом розгляду в ході експертизи є впливи на навколишнє природне середовище. Традиційно в ході ЕЕ розглядаються й історико-культурні цінності. Однак практично завжди ЕЕ в тієї або іншій мірі торкає медичні, соціальні й економічні наслідки діяльності що намічається. Це відбувається тому, що будь-яка людська діяльність зв'язана з несприятливим впливом на навколишнє природне середовище. Це виражається в погіршенні стану здоров'я для місцевого населення. Мають місце наслідки соціального й економічного характеру.

Розгляд таких наслідків у ході екологічної експертизи є практичною необхідністю незалежно від того, чи закріплені подібні вимоги законодавчо. Це пов'язано з тим, що експертиза розглядає впливи на навколишнє середовище з точки зору їх значимості для суспільства в цілому, для окремих громадян і груп.

Тому провести чітку межу між впливом на навколишнє середовище і впливом соціально-економічного характеру (включаючи вплив на здоров'я) у рамках екологічної експертизи неможливо.

Необхідно розуміти, що наслідки соціально-економічного характеру повинні бути предметом систематичного аналізу в ході експертизи.

В даний час у більшості систем екологічної експертизи прийнятий “традиційний” підхід - систематична оцінка соціально-економічних наслідків (включаючи вплив на здоров'я) проводиться лише в тій мірі, у який вони зв'язані з впливом на навколишнє природне середовище. При цьому деякі соціально-економічні наслідки залишаються за межами екологічної експертизи.

Тепер розглянемо які види діяльності є предметом екологічної експертизи. Насамперед, предметом екологічної оцінки є діяльність, що

намічається проектного рівня - проекти конкретних господарських об'єктів різного масштабу і характеру впливу на довкілля. Для того щоб система екологічної експертизи була ефективною, основні зусилля повинні бути зосереджені на тих проектах, що припускають значний вплив на довкілля. Тому проведення повномасштабної експертизи для всіх проектів навряд чи було б доцільним.

Саме у випадку масштабних впливів на довкілля найбільш яскраво виявляються взаємозв'язки між різними природними середовищами.

Для регулювання впливу невеликих проектів достатнім є використання типових норм і стандартів. До них також може застосовуватись спрощена процедура експертизи.

Однак уявлення про значимість впливів вносить у такий підхід визначені корективи. Так, спеціального розгляду може заслуговувати стандартний проект, що реалізується в нестандартних умовах, наприклад, поблизу унікального природного комплексу.

Серйозна стурбованість населення також може бути підставою для проведення екологічної експертизи. Тому вирішення питання про необхідність експертизи в тому або іншому конкретному випадку являє собою визначену проблему. Різні підходи, застосовані на практиці для рішення цієї проблеми, ми розглянемо в наступних лекціях.

Предметом екологічної експертизи можуть бути не тільки окремі проекти, але й ініціативи більш високого рівня - різні плани і програми, галузеві схеми розвитку, проекти нормативних актів, що можуть мати значні екологічні наслідки.

5. Учасники процесу екологічної експертизи

Ефективно організована система екологічної експертизи припускає формально встановлену процедуру з учасниками, права й обов'язку яких визначені. Тепер розглянемо основних учасників процесу експертизи та їх роль у цьому процесі.

Ініціатор діяльності. Це - юридична або фізична особа, відповідальна за планування (проектування) і здійснення діяльності що намічається. Вона є, свого роду “хазяїном” діяльності що намічається. У ролі ініціатора можуть виступати державні органи і приватні компанії.

У більшості систем екологічної експертизи ініціатор діяльності несе витрати, пов'язані з проведенням основних елементів експертизи. У даному випадку виконується принцип “забруднювач платить”, а також принцип “презумпції потенційної екологічної небезпеки діяльності, що намічається”. Відповідно до цього принципу, тягар доказу екологічної безпеки діяльності, що намічається повинен бути покладений на її ініціатора. Це пов'язано також із тим, що екологічна експертиза може бути пов'язана зі значними витратами, що навряд чи доцільно покладати на бюджет держави.

У багатьох національних системах екологічної експертизи до числа найважливіших обов'язків ініціатора діяльності відноситься прогноз впливів діяльності що намічається на довкілля, підготування документу, що відображає результати цього прогнозу, а також обговорення його з громадськістю.

Наступним учасником екологічної експертизи є спеціально уповноважені органи. Це - органи або організації, що мають різні повноваження стосовно процесу експертизи або діяльності, що намічається в цілому. Такі органи мають три основні функції в процесі екологічної експертизи. Розглянемо ці функції.

1. Контроль за процесом експертизи. Цю функцію виконують підрозділи національного міністерства охорони навколишнього середовища або спеціальні агентства по екологічній експертизі, державні або незалежні, але сформовані державою (наприклад, Комісія з екологічної експертизи в Нідерландах). До їх задачі входить контроль дотримання процедури експертизи, а також перевірка якості документації по експертизі. Основним предметом такої перевірки є достатність інформації для прийняття рішень, її достовірність і адекватність представлення.

2. Ухвалення рішення за підсумками екологічної експертизи. Практично у всіх країнах рішення про можливість здійснення діяльності, що намічається, приймають державні органи. У багатьох національних системах матеріали експертизи використовуються при прийнятті загального рішення про можливість здійснення діяльності, що намічається. У таких системах контроль процедури і якості документації й ухвалення рішення розділені і відносяться до компетенції різних організацій.

У деяких системах екологічної експертизи ініціатор діяльності самостійно приймає рішення про її здійснення. Він же і враховує результати експертизи. Це має місце в тих випадках, коли ініціатор є державною організацією.

3. Узгодження окремих аспектів діяльності що намічається. Існують різні спеціалізовані органи, наприклад агентства, відповідальні за охорону вод, лісів, здоров'я населення. Ці органи відповідальні за узгодження (ліцензування, видачу дозволу) окремих аспектів діяльності що намічається, які можуть включати, наприклад, використання визначених ресурсів, об'єм викидів. Як правило, ці органи використовують зміст матеріалів експертизи при прийнятті відповідного рішення.

Як видно, у переважній більшості систем екологічної експертизи ці функції виконують державні органи. Однак існують внутрішні системи екологічної експертизи міжнародних організацій (наприклад, Всесвітнього Банку, Європейського банку реконструкції та Розвитку). У таких системах функції “спеціально уповноважених органів” виконують підрозділи цих організацій. Вони контролюють дотримання необхідних процедур ініціатором діяльності, що претендує на одержання фінансування, оцінюють якість документації по експертизі, а також приймають рішення про виділення фінансування.

Інші зацікавлені сторони. Екологічні аспекти здійснення будь-якого великого проекту торкають різноманітні інтереси суспільства в цілому, численні організації, соціальні групи та окремих громадян. Врахування

інтересів цих сторін, при плануванні діяльності, що намічається, складає одну з найважливіших задач екологічної експертизи. Процес взаємодії з зацікавленими сторонами в ході експертизи звичайно характеризується як “консультації й участь громадськості”.

Роль зацікавлених сторін у процесі експертизи можна коротко описати таким чином:

- а) вони представляють свої інтереси, а також інтереси інших, іноді більш широких груп;
- б) вони також можуть давати інформацію, необхідну або цінну для проведення експертизи.

Зацікавлені сторони в процесі експертизи можуть бути подані державними органами, - наприклад, спеціалізованими агентствами або органами місцевого самоврядування. Передбачається, що державні органи представляють інтереси суспільства в цілому, або населення визначеної території у сфері своєї компетенції, зокрема при видачі дозволів на якийсь вид діяльності. Однак ця взаємодія не обов'язково припускає одержання формального дозволу. Деякі державні організації можуть служити джерелом інформації, необхідної для виконання експертизи. Іншим організаціям необхідно направляти заяву про вплив на довкілля, або його проект. Потім вони можуть представити офіційні зауваження і коментарі, які носять рекомендаційний характер.

Деякі державні організації самі здійснюють і планують на даній території діяльність, що намічається - предмет екологічної експертизи. Цей факт повинен враховуватись ініціатором у процесі планування, для чого необхідна взаємодія з цими організаціями. Практично в будь-який національній системі екологічної експертизи визначено перелік державних органів, взаємодія з якими необхідна в ході експертизи.

Коло зацікавлених сторін не обмежується державними органами. Незалежні наукові організації можуть мати у своєму розпорядженні цінну інформацію, необхідну для прогнозу впливів або оцінки їх значимості. Різні

зацікавлені сторони представлені численними неурядовими (суспільними) організаціями. Вони відбивають інтереси різних груп громадян.

Зацікавленою стороною є і просто широка громадськість, наприклад місцеве населення в зоні здійснення проекту. Ці учасники процесу в більшості випадків не мають формально визначених повноважень, контрольних або розпорядчих функцій. У той же час взаємодія з ними розглядається як невід'ємна частина процесу ЕЕ. Вона покликана забезпечити ефективність процесу, знизити його конфліктність, а також дотримання права громадян. Докладне поняття “громадськість”, форми і методи її участі в прийнятті рішень, національні і міжнародні норми, що регулюють цю участь, ми розглянемо в наступних лекціях.

Для вирішення різних задач екологічної експертизи залучаються професійні виконавці. Наприклад, ініціатор діяльності може використовувати послуги сторонніх організацій для розробки проектної документації або спеціалізованої компанії - для підготування заяви впливу на довкілля.

Державні організації можуть запрошувати консультантів для оцінки якості документації по екологічній експертизі, а громадськість може залучати експертів для незалежної оцінки тих або інших аспектів діяльності, що намічається.

Виконавці не є самостійними учасниками процесу. Вони тільки виконують задачі, що поставлені їх учасниками. Саме учасник несе перед “зовнішніми” сторонами відповідальність за результати роботи виконавців. Однак від кваліфікації виконавців істотно залежить якість процесу експертизи, і їхня діяльність досить часто є предметом “зовнішнього” регулювання, що здійснюється, наприклад, шляхом державного ліцензування компаній, що мають право на виконання робіт.

Ми вже знаємо, що екологічна експертиза являє собою процес, який включає різні елементи. Відповідальність за різні елементи процесу можуть нести різні учасники процесу. Головну проблему являє собою відповідальність за виконання основної частини експертизи, що включає збір необхідної

інформації, прогноз впливів, оцінку їх значущості і завершується підготуванням підсумкового документу. Як правило, ця частина процесу містить у собі й організацію взаємодії із зацікавленими сторонами.

У багатьох системах екологічної експертизи відповідальність за виконання цих робіт покладена на ініціатора діяльності, який виконує їх своїми власними силами, або ж залучає до цього спеціальну компанію. Однак така практика не є загально прийнятою. Наприклад, у федеральній системі США при проведенні експертизи проектів приватних компаній, які вимагають одержання ліцензії федерального органа, виконавець залучається цим органом на основі тендера. Хоча його роботу оплачує компанія - ініціатор діяльності, виконавець підзвітний федеральному органу, на який, таким чином покладена відповідальність за якість цієї роботи.

Аналогічна практика характерна для системи екологічної експертизи Естонії або штату Каліфорнія (США). Обов'язком ініціатора в таких системах є надання інформації, необхідної для прогнозу впливу діяльності що намічається на навколишнє середовище.

Тісний зв'язок між процесами проектування і експертизи - один із найважливіших джерел її ефективності. Вона дозволяє використовувати результати експертизи не тільки при затвердженні рішення про здійснення діяльності, що намічається, але і при розробці оптимальних рішень у процесі проектування. Виконавець, незалежний від ініціатора, може виконувати експертизу лише на основі завершеної або близької до завершення проектної документації. При цьому основна маса проектних рішень уже прийнята, їх істотне коригування ускладнено. Тривалість і вартість циклу “ухвалення рішення” - “оцінка” - “коригування рішення” виявляється в цьому випадку занадто великою.

Екологічна експертиза, таким чином, стає лише інструментом запобігання екологічно небезпечних проектів. Тому фахівці і практики думають, що система, у якій “основна частина” експертизи є відповідальністю ініціатора діяльності, є більш ефективною. Необхідною умовою

функціонування такої системи є незалежна система контролю якості документації і процесу експертизи, доступ до документації і до участі у процесі громадськості та інших зацікавлених сторін. Передбачається, що ці елементи можуть компенсувати “зацікавленість” ініціатора (або залежного від нього розробника) і в кінцевому рахунку забезпечити адекватну якість результату.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття екологічної експертизи
2. Експертизою чого є екологічна експертиза?
3. Охарактеризуйте загальні принципи екологічної експертизи та їх зв'язок з принципами сталого розвитку
4. Що таке предмет екологічної експертизи
5. Наведіть приклад учасників екологічної експертизи.

Література:

1. Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу Постанова КМ України №870 від від 16.12.2015 р.
2. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Посібник для вузів Комп'ютерна версія, К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
3. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Слайди. Комп'ютерна версія., К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
4. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища. 29 червня 2024 р.

Лекція 2-3. Види екологічної експертизи

План.

1. Суть екологічної експертизи.
2. Громадська екологічна експертиза.
3. Строки проведення екологічної експертизи.
4. Законодавство України в області екологічної експертизи
5. Основні методологічні підходи в процедурі проведення екологічної експертизи
6. Обмежуючі фактори в екологічній експертизі
7. Інформаційні і психологічні обмеження в екологічній експертизі
8. Показники ефективності (економічні складові) в екологічній експертизі
9. Складові ризику.

1. Суть екологічної експертизи.

Екологічна експертиза є запобіжним заходом, що дозволяє уникнути шкідливої діяльності з боку користувача природних ресурсів. Суть її попереджувального призначення полягає в тім, що вона проводиться в вигляді попередньої перевірки діяльності та відповідності її результатів вимогам охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, а також вимогам екологічної безпеки суспільства.

Однак не всяка профілактична робота з перевірки вищевказаної відповідності вимогам може вважатися екологічною експертизою. Попередня перевірка може набути прийняти форму екологічної експертизи, якщо вона виконувалася спеціальною комісією, призначеною уповноваженим на те органом. В залежності від цього в Україні здійснюється державна, громадська та інші види екологічні експертизи.

Державна екологічна експертиза організується і проводиться еколого-експертними підрозділами, спеціалізованими установами, організаціями або спеціально створюваними комісіями Мінекоресурсів України, Міністерства охорони здоров'я України, їх органів на місцях із залученням інших органів державної виконавчої влади.

До проведення державної екологічної експертизи можуть у встановленому порядку залучатися фахівці інших установ, організацій і підприємств, а також експерти міжнародних організацій.

Здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим для видів діяльності та об'єктів що становлять підвищену екологічну небезпеку. Її висновки мають силу надвідомчого документа, обов'язкового до виконання.

Відомча екологічна експертиза може проводитися за наказом відповідного відомства. Її результати зберігають силу всередині відповідної відомчої сторони, якщо вони не суперечать висновкам державної екологічної експертизи.

Наукова екологічна експертиза проводиться з ініціативи наукових установ або вищих навчальних закладів. Вона може бути проведена з ініціативи окремих учених або наукових кіл. Її висновки носять інформаційний характер.

Крім того, в Україні законодавчо передбачено здійснення громадської екологічної експертизи. Громадська екологічна експертиза може здійснюватись у будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування. Її висновки можуть мати форму рекомендацій.

Участь громадськості є настільки важливим і актуальним принципом проведення екологічної експертизи, що заслуговує більш детального розгляду. Громадська екологічна експертиза організується і проводиться з ініціативи громадян і суспільних об'єднань, а також з ініціативи органів місцевого самоврядування громадськими об'єднаннями, що зареєстровані у встановленому законодавством України порядку. Основним напрямком їхньої діяльності є охорона навколишнього середовища, у тому числі організація і проведення екологічної експертизи. Громадська екологічна експертиза може проводитися незалежно від державної для одних і тих же об'єктів. Це означає, що вона може проводитися до, одночасно або після державної екологічної експертизи.

2.Громадська екологічна експертиза.

Громадські об'єднання, що здійснюють громадську екологічну експертизу, мають право:

- 1) одержувати від замовника документацію, що підлягає екологічній експертизі, передбачену законом;
- 2) знайомитися з нормативно-технічною документацією, що встановлює вимоги до проведення державної екологічної експертизи;
- 3) брати участь як спостерігачів через своїх представників у засіданнях експертних комісій державної екологічної експертизи і брати участь в обговоренні висновків громадської екологічної експертизи.

Умови проведення громадської екологічної експертизи:

- 1) державна реєстрація заяви громадських об'єднань про проведення екологічної експертизи;
- 2) додержання порядку і термінів цієї реєстрації органами місцевого самоврядування;
- 3) додержання форми і змісту заяви про проведення екологічної експертизи;
- 4) обов'язком суспільних об'єднань, що організують екологічну експертизу є сповіщення населення про початок і результат її проведення;
- 5) відмова в державній реєстрації заяви про проведення громадської екологічної експертизи повинна супроводжуватись вичерпним переліком основ для цього.

Висновок громадської екологічної експертизи спрямовується в Мінекоресурсів і його органам, замовнику, органам, що приймають рішення про реалізацію об'єктів екологічної експертизи, органам місцевого самоврядування; може передаватися іншим зацікавленим особам також публікуватись у засобах масової інформації.

У випадку надання юридичної чинності висновку громадської екологічної експертизи, на керівника і членів експертної комісії громадської екологічної експертизи поширюються вимоги про відповідальність за правильність, обґрунтованість висновків відповідно до трудового, цивільного,

адміністративного або кримінального законодавства. Сила громадського висновку залежить від дискусійності об'єкта обговорення й авторитету суспільних експертів, мотивованості доводів. Треба мати на увазі, що мета й основні прийоми, як і принципи державної і громадської екологічної експертизи, збігаються. Громадська екологічна експертиза, поряд з іншими задачами, має на меті привернути увагу державних органів до конкретного об'єкта, широко поширювати об'єктивну, науково обґрунтовану інформацію про його потенційну екологічну небезпеку, необхідність проведення заходів щодо її попередження. Підставами для проведення громадської екологічної експертизи можуть бути рішення органів місцевого самоврядування; вищих виконавчих органів чи суспільних об'єднань, рішення загальних зборів наукового колективу, групи громадян, що проживають в одному селищі, кварталі, на одній вулиці.

З огляду на залежність сили висновку громадської екологічної експертизи, від авторитету учасників і вмотивованості доводів дуже важливо забезпечити правильну процедуру експертизи і підбір членів і голови комісії громадської екологічної експертизи.

Взагалі вимоги до громадської екологічної експертизи адекватні проведенню державної екологічної експертизи, однак скрупульозність і старанність їхнього виконання мають підвищене значення в зв'язку з відсутністю обов'язковості висновку. Склад експертів за їх науковою кваліфікацією і компетентністю повинний бути за рівнем не нижче експертів державної екологічної експертизи - інакше їхні доводи, навіть більш мотивовані, не будуть належним чином сприйняті.

Немаловажне значення має ретельне виконання усіх вимог громадської екологічної експертизи. Нерідко вимоги сприймаються як формалізм, бюрократизм, а тим часом є неодмінними і необхідними - повне їхнє дотримання позитивно впливає на експертний висновок громадськості.

Одержання мотивованого, обґрунтованого висновку важливо, але це лише частина справи. Головне - довести мотивований висновок до відома

приймаючих рішення органів і посадових осіб, зробити його альтернативним, рівноправним, поряд з висновками державної екологічної експертизи, думкою офіційних організацій. Тому доцільно довести зміст громадської екологічної експертизи до населення максимально широко шляхом розсилання висновку, опублікування його в засобах масової інформації, організації лекцій, круглих столів, дискусій, обговорень.

Громадська екологічна експертиза не виключає оплату роботи експертних комісій (за рахунок екологічних фондів, пожертвувань, інших надходжень не заборонених законодавством). Допускається і самооподаткування громадян відповідно до законодавства. В деяких країнах дуже поширена практика об'єднання громадян для вирішення тимчасових екологічних проблем, проведення громадської екологічної експертизи, запрошення юриста для консультації чи виступу в суді, збір коштів винятково для локальних екологічних негараздів.

Таким чином, громадськості належить вагома роль у виконанні вимог про обов'язковість проведення державної екологічної експертизи, з метою запобігання забруднення середовища.

3.Строки проведення екологічної експертизи

Граничні строки проведення державної екологічної експертизи об'єктів регламентуються законом України "Про екологічну експертизу". Допускаються наступні випадки в залежності від суб'єктів дослідження та обставин проведення процедури:

1) групами спеціалістів екологічних підрозділів, установ чи організацій Мінекоресерсів України до 45 календарних днів із продовженням у разі потреби до 60 днів, а у виняткових випадках, залежно від складності проблеми - до 120 днів;

2) спеціально створеними міжгалузевими еколого-експертними комісіями чи іншими спеціалізованими організаціями - до 90 календарних днів;

3) за доопрацьованими матеріалами відповідно до висновків попередньої екологічної експертизи - до 30 календарних днів. Початком державної екологічної експертизи вважається день подання еколого-експертному органу комплекту необхідних матеріалів і документів, а в разі необхідності - додаткової науково-дослідної інформації з тих питань, що виникли під час проведення експертизи.

4. Законодавство України в області екологічної експертизи

Основою впровадження процедури екологічної експертизи в Україні, як і в будь-якій іншій державі, є законодавча регламентація цього питання. Обов'язковість здійснення екологічної експертизи визначена Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" та Законом України "Про екологічну експертизу".

Важливе місце в системі українського екологічного законодавства посідає Закон України "Про екологічну експертизу", головним завданням якого є регулювання суспільних відносин в галузі проведення екологічної експертизи для забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, захисту екологічних прав та інтересів громадян і держави. Закон передбачає проведення державної, громадської та інших форм екологічної експертизи (додаток 2).

Відповідно до цього закону, державній екологічній експертизі підлягають: державні інвестиційні програми розміщення і розвитку окремих об'єктів народного господарства; проекти генеральних планів розвитку і реконструкції населених пунктів, а також схеми районного планування й облаштування промислової забудови; техніко-економічні обґрунтування та проекти нового будівництва, реконструкції і технічного переоснащення діючих підприємств; проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі забезпечення економічної безпеки;

документація з впровадження нової техніки, технологій, матеріалів та речовин.

Під час проведення екологічної експертизи необхідно дотримуватися основних принципів чітко окреслених законом.

Закон визначає статус експертів екологічної експертизи, надає їм широкі права і накладає конкретні обов'язки, забезпечуючи гарантії їхньої незалежності і визначаючи міри відповідальності за експертні висновки. Процедура проведення екологічної експертизи передбачає перевірку повноти необхідних матеріалів, їхнє аналітичне опрацювання й оцінку ступеня достатності для безпечної діяльності об'єкта експертизи, узагальнення експертних досліджень, одержаної інформації та результатів діяльності об'єктів екологічної експертизи, надання висновків зацікавленим органам, організаціям та особам.

Нормативно-методичною базою процедури є "Інструкція про здійснення державної екологічної експертизи", затверджена наказом Мінекобез-пеки від 07.06.95р., № 55 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 12.07.97р. за № 214/750 (додаток 1). Інструкція регламентує порядок організації і безпосереднього проведення державної екологічної експертизи органами Мінекобезпеки України і призначена для використання його еколого-експертними підрозділами, спеціалізованими установами та організаціями. В ній дається розмежування компетенції еколого-експертних органів системи Мінекології.

Постановою КМУ "Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку" затверджується Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, для яких здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим.

Постановою КМУ "Про нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи" (від 23 січня 2019 р. № 128) затверджуються нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи

екологічних програм і проектів, в тому числі перед планової та перед проектної документації.

Постановою КМУ "Про Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи" (від 23 січня 2019 р. № 128) встановлюється Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи. До проектів будівництва належить перед проектна документація (техніко-економічні обґрунтування і техніко-економічні розрахунки інвестицій, ескізні проекти) і проектно-кошторисна документація (проекти, робочі проекти, робоча документація) для нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту будинків, споруд та інших об'єктів, розширення і технічного переоснащення підприємств.

В Порядку даються процедура визначення вартості проведення комплексної держекспертизи та її складових, терміни її здійснення. У розвиток даного Порядку розроблені і введені в дію Правила організації виконання комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва.

Постанова КМУ висвітлює питання "Про Порядок передачі документації на державну екологічну експертизу" від 16 грудня 2015 р. № 1173. Дія цього Порядку не поширюється на інвестиційні програми та проекти будівництва, які є об'єктами комплексної державної експертизи. Порядок установлює умови і правила передачі документації на державну екологічну експертизу. Він є обов'язковим для замовників держекспертизи на території України і для еколого-експерт-них підрозділів Мінекології та його органів на місцях.

Типове положення про експертні (консультативні) ради екологічної експертизи було розроблене відповідно до вимог статті 26 Закону України "Про екологічну експертизу", з метою забезпечення максимально широкого врахування різних точок зору і різних підходів до оцінки проектної

документації, комплексності і всебічності експертних оцінок. Через відсутність практичної потреби у ньому, на даний час не застосовується.

Правила організації виконання комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва (затверджені наказом Держбуду України від 04.03.99 за №51, зареєстровані Мінюстом України 20.04.99 за №247/3540, визначають порядок проходження документації під час проведення комплексної державної експертизи загальнодержавних, республіканських, галузевих, регіональних та місцевих інвестиційних програм і проектів будівництва і розроблені з метою встановлення взаємодії виконавців комплексної державної експертизи.

Лист Мінекобезпеки України "Вимоги щодо розгляду матеріалів попереднього погодження місць розташування об'єктів господарської діяльності регіональними органами Мінекобезпеки України", затверджені Міністерством зобов'язує місцеві природоохоронні органи при розгляді матеріалів попереднього погодження місць розташування об'єктів забезпечувати безумовне дотримання вимог природоохоронного законодавства України, посилити контроль за охороною і раціональним використанням земельних ресурсів. В ньому ж дається орієнтовний перелік документів, що, як правило, мають входити до складу землевпорядної справи попереднього погодження місць розташування об'єктів.

Інструктивний лист Мінекобезпеки України "Про Комплексну державну експертизу" дає роз'яснення щодо зміни порядку договірних відносин між виконавцями держекоекспертизи та замовниками, у зв'язку із впровадженням системи Комплексної державної експертизи. Також наводиться перелік екологічних програм і проектів, які не підлягають комплексній державній експертизі.

Інструктивним листом Мінекобезпеки України "Про сучасні аспекти здійснення держекоекспертизи" даються роз'яснення (головні вимоги) стосовно взаємодії місцевих служб Укрінвестекспертизи та Мінекобезпеки у рамках комплексної державної експертизи.

Лист Держбуду України "Про документи з питань комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва" від 24.04.99 за №7/338 регламентує наступне. З метою надання практичної допомоги замовникам, виконавцям державної експертизи, проектним організаціям при проведенні комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва Держбуд України підготував комплект документів: зразки форм договорів, акту здавання-прийняття комплексної державної експертизи, переліки служб Укрінвестекспертизи та інших експертних органів.

Ці законодавчі і нормативні акти забезпечують гарантії виконання екологічної експертизи у процесі прийняття господарських рішень і сприяють підвищенню якості і обґрунтованості проектних рішень.

Передбачається вдосконалення законодавства з екологічної експертизи за такими аспектами:

- 1) Удосконалення законодавчого забезпечення еколого-експертної діяльності органів Мінекобезпеки України, для чого передбачається, з урахуванням досвіду практичної організації та проведення державної екологічної експертизи, внесення відповідних змін до Закону України "Про екологічну експертизу".
- 2) Розширення інструктивно-методичної бази здійснення державної екологічної експертизи, зокрема підготовка і впровадження Інструкції по проведенню державної екологічної експертизи матеріалів, реєстрації пестицидів і агрохімікатів.
- 3) Сприяння (методичне, фінансове, організаційне) спеціалізованим організаціям у розробці державних будівельних норм України з питань складу і змісту екологічної експертизи.

5.Основні методологічні підходи в процедурі проведення екологічної експертизи

Загальні правила та закони проведення наукової екологічної експертизи

Процедура екологічної експертизи складається з таких етапів: збір інформації, розгляд матеріалів на комісії, оцінку матеріалів експертизи і складання висновку. Основи методології проведення наукової екологічної експертизи господарських проектів були розроблені М.Ф.Реймерсом.

Оцінка пропонованого господарського проекту чи починання складається з перевірки даних і розрахунків проектної документації, порівняння інших шляхів досягнення тієї ж чи аналогічної мети (можливо не вказаних проектувальниками) і визначення справедливості оцінки впливу проекту на навколишнє середовище (environment assessment - у західній практиці; ОВНС - оцінки впливу на навколишнє середовище - у практиці нашої країни). Експертиза може бути на рівні оцінки проекту фахівцями на основі їхнього минулого досвіду або нових проробок пропонованого починання на натурній моделі. Оцінка фахівцями, як правило, заснована на порівнянні з існуючими аналогами та на спеціальному натурному дослідженні.

Відповідальність (юридична і фінансово-економічна) за достовірність ОВНС повинна розподілятися між інвестором що кредитує проект, банком і проектувальником. Тому доцільно доручати незалежним фірмам, що перекладають на себе цю відповідальність і страховку на випадок непередбачених помилок, експертизу (як оцінку, так і альтернативне пророблення) проектів і господарських починань. Оплата експертизи й ОВНС повинна здійснюватися за рахунок замовника проекту.

Основні вимоги до будь-якого проекту полягають в тім, щоб його розробка була спрямована не на ізолюване "вписування" у господарський уклад і природу розглянутої території об'єкта чи господарського починання заради галузевих, відомчих, державних цілей, а навпаки, об'єкт повинен служити цілям розвитку місцевої економіки і соціальних умов життя

населення, у тому числі збереження його здоров'я і збільшення тривалості життя, збереження природно-ресурсного потенціалу регіону і лише потім державним і галузевим інтересам. В іншому випадку виникає руйнівний каскад суб'єктів природокористування, коли кожен елемент природокористування начебто спрямований на загальне благо, а в цілому, не приносить позитивного ефекту для конкретних регіонів. Відсутність чи передбачувана відсутність збитків на місцях ще не означає повної нешкідливості об'єкта, якщо він впливає на середовище життя цілого регіону.

Необхідність здійснення проекту чи господарської акції далеко не завжди очевидна, а іноді дуже сумнівна. Нерідко це виявляється не на етапі попередніх оцінок проекту, а вже в ході функціонування готового об'єкта. Розробка альтернативних проектів у таких випадках обов'язкова. При цьому варто виходити з прогнозу науково-технічного і соціально-економічного розвитку на досить великий період часу: удаване необхідним зараз може виявитися непотрібним надалі.

Повнота ресурсної проробки проекту полягає в необхідності врахування природно-ресурсного потенціалу регіону в цілому, наявності конкретних природних, матеріальних і трудових ресурсів у загальному зв'язку всіх господарських починань в регіоні. Витрати ресурсів на один захід завжди впливає на успішність, а іноді і на можливість інших. Необхідно розглядати весь ресурсний цикл у просторі і в часі - від вилучення ресурсу з природи, з урахуванням існуючих змін у природних системах, до повного входження, вилученого природного матеріалу в біогеохімічні цикли планети і загасання в ході регуляції виникаючих збурень. Наприклад, для ТЕС - це простір і час від видобутку палива до утилізації золи й інших відходів, враховуючи газові викиди. Очевидно, що це десятки років і майже весь шар біосфери. Для АЕС цей час дорівнює сотням і тисячам років - від видобутку ядерного палива до його радіоактивного розпаду. Необхідно брати до уваги не тільки потоки речовини, але і фізичні процеси, насамперед теплові, хвильові і радіаційні. Для трудових ресурсів час і простір також не обмежується вузькими

демографічними і галузевими рамками. Відтік кадрів для виконання проекту вимагає їхньої перепідготовки, як у рамках проекту, так і в суміжних регіонах і галузях господарства.

Правила та закони проведення наукової екологічної експертизи переважно технічних проектів коротко зводяться до встановлення їх відповідності наступним законам розвитку природи і суспільства.

Правило інтегрального ресурсу полягає в тому, що конкуруючі в сфері використання природних систем (природних комплексів, екосистем) галузі господарства неминуче завдають шкоди один одному і тим більше, чим значніше вони змінюють спільно експлуатований екологічний компонент (енергія, вода, атмосфера, ґрунти, рослини-продуценти, організми консументи і редуценти) або всю систему (комплекс) у цілому. Руйнування біоти заради одержання, наприклад, мінеральних ресурсів приводить в подальшому до неможливості життя людини в даному регіоні. Особливо помітно це на прикладі малих народів, що ведуть традиційне господарство. Руйнування природно-ресурсного потенціалу заради відомчих чи загальнодержавних цілей веде до неминучого вимирання цих народів, оскільки губиться основа їхнього існування.

Правило міри перетворення природних систем - у ході їх експлуатації не можна переходити деякі межі, що дозволяють цим системам зберігати свої властивості самоорганізації і регуляції. Розмірність цієї вимоги - дуже складне питання. Вона залежить від географічного місця, ступеня стійкості і надійності природної системи, здатності її протистояти природним ланцюговим реакціям і природній мінливості. В найбільш уразливих регіонах, як правило, докорінно перетворювати припустимо не більш 1% площі екосистем, що знаходяться в природному стані. Площа докорінно змінених екосистем у найбільш сприятливих умовах може досягати 40%.

Закон оптимальності стверджує, що з найбільшою ефективністю будь-яка система (у тому числі природний і господарський об'єкт) функціонують у деяких просторово-часових інтервалах, вихід за які знецінює даний об'єкт як

підсистему або веде до руйнування всієї системи. Оптимальні розміри інтервалу не можуть бути визначені загальними кількісними показниками. Наприклад, гігантизм викликає занадто великі витрати на регуляцію системи, ростуть економічні, соціальні й екологічні збитки, що робить конкурентноздатними малі аналоги з подібними принципами дії. Так, без гребельні ГЕС очевидно поступово будуть витіснені гігантські станції з високими греблями. Можливо малі сонячні батареї стануть цілком конкурентноздатними джерелами енергії і ін. У кожному конкретному випадку необхідна науково-обґрунтована оцінка.

Закон необхідної різноманітності: система не може сформуватися з абсолютно однакових елементів або на принципі монополізму. Кожна (природна, соціальна, економічна) монокультура не має властивості самопідтримки за межами індивідуального терміну існування. Середньоазіатська бавовна як монокультура вже привела до великомасштабної екологічної катастрофи. Тюменські нафтогазові та Донбаські вугільні промисли при однобічному розвитку не тільки руйнують природу але і можуть стати після вичерпання природних запасів зоною соціально-економічної пустелі.

Закон збільшення ступеня ідеальності: необхідно враховувати гармонійність відносин між частинами системи історично-еволюційно зростає, новий об'єкт порушує сформовану гармонію. Прагнення до гігантизму всіх проектів приводило до глибокої дисгармонії регіональних систем природи і суспільства. Результатом стали диспропорції в господарських і екологічних механізмах.

6.Обмежуючі фактори в екологічній експертизі

Закон відповідності між рівнем розвитку продуктивних сил і природно-ресурсним потенціалом: розвиток продуктивних сил залишається відносно постійним до моменту різкого виснаження природно-ресурсного, потенціалу, услід за чим настає революційна їх зміна.

Дуже важливо уловити переломний момент у формах використання як глобального, так і регіонального природно-ресурсного потенціалу. Наприклад, рекреаційні ресурси в наші дні починають лімітувати суспільний розвиток, а тому стрімко дорожчають. Туризм у Кенії, заснований на зустрічах зі слонами, приносить доход, що перевищує потенційну вартість бивнів тварин. Соціальне лісівництво часто має переваги перед промислом деревини і подекуди економічно вигідніше.

Правило взаємодії екологічних компонентів: зміна кількості або якості одного з екологічних компонентів неминуче веде до якісно-кількісних змін інших екологічних компонентів чи динамічних властивостей природної системи. Співвідношення міняється не строго пропорційно, а, як правило, стрибкоподібно. Приклад - переексплуатація водних ресурсів Дону та Кубані, рік Середньої Азії.

Закон суцесійного уповільнення: система, що насичується, має тенденцію до уповільнення кількісного росту і продуктивності, якщо не має могутнього входу і виходу (омолодження). Сформульована закономірність справедлива для будь-яких, у тому числі соціально-економічних систем.

Нерідко одержувані від реалізації проекту результати виявляються значно скромнішими очікуваних через дію цього закону. Іноді бувають отримані навіть негативні результати. Наприклад, інтенсивне застосування ядохімікатів призвело до вироблення в шкідників стійкості до них, а обробка полів зверху великими дозами мінеральних добрив не приводить до суттєвого збільшення врожайності. І ті, і інші речовини, забруднюючи середовище та продукти харчування, викликають збитки і підвищують ринкову ціну "біологічного" врожаю.

Принцип старого автомобіля або "пам'ятай про смерть": технічні пристрої (і будь-які системи) з часом (в ході старіння) втрачають ефективність, тому розрахунки повинні вестися з урахуванням збільшення експлуатаційних витрат і того, що буде, коли пристрій (система) вийде з ладу. Економічні й інші втрати при будівництві варто підсумовувати з утратами при демонтажі.

Ризик, пов'язаний зі здійсненням проекту, не повинний перевищувати прийнятого нормативу. Недотримання цього принципу небезпечно екологічно, збиткова соціально і руйнівна економічно. В цьому разі збільшення ризику, як правило, йде експоненціально. Так, вихід за межі групи правил оптимальності (правила 1 і 10 відсотків) завжди в остаточному підсумку веде до катастрофи. Збільшення числа АЕС світу привело до неприпустимого ризику числа аварій.

Однак глобальну екологічну загрозу кількісно оцінити складніше, ніж ризик невиправданого росту числа конкретних об'єктів. Якщо для АЕС і гребель на ріках легко розрахувати теоретичну імовірність аварії виходячи з реальності, а не ейфорії "екологічного максималізму", то вплив маси технічних пристроїв чи здійснених проектів на біосферу Землі набагато складніше. Це пов'язано з буферністю природних систем, а головне, з дефіцитом необхідної інформації. Так, не можна точно вказати яка концентрація атмосферних забруднень приведе до катастрофічної зміни клімату на планеті. Будівництво гребель на ріках розриває зв'язки між екосистемами Світового океану і континентальних вод. Колись це може викликати незворотню екологічну катастрофу, але визначити її терміни неможливо. Використання значної частини стоку рік на господарські потреби свідомо руйнівне.

У зв'язку з цим особливе значення мають згадані правила 1 і 10 відсотків. Перше затверджує безпеку зміни енергетики природних систем у межах понад 1 % від загальної енергетики системи. Друге вказує на неприпустимість зміни інгредієнтних параметрів систем більш ніж на 10 %.

7. Інформаційні і психологічні обмеження в екологічній експертизі

Фактор віддаленості події: явище, віддалене за часом і в просторі, здається малоістотним, а попередження про нього малозначним. Наслідком дії фактора віддаленості події служить нехтування досвідом минулих прорахунків і помилок, оскільки за них не настає відповідальність в даний час.

Регулярні помилки моделювання: - типологічно значимим факторам надається зайва вага, що при складанні програм і моделей веде до перекручування результатів у бік обґрунтування первинної гіпотези, прийнятої програмістом.

Фактор неповноти інформації (невизначеності): інформація для проведення господарської акції в природі завжди недостатня для апріорних суджень про всі можливі результати та наслідки здійснюваного заходу. Пов'язано це з винятковою складністю природних систем. Для ослаблення дії цього фактора необхідне детальне і різнобічне пророблення прогнозів за методом географічних аналогій, на натурних моделях, за допомогою логічного і математичного моделювання, на історичних аналогах і ін.

Фактор оманного благополуччя: успіх заходу природокористування стає очевидним лише після того, як сформується ланцюг відповідних природних реакцій у відповідь на даний захід і на їх регіонально-глобальну сукупність. У зв'язку з цим завжди потрібна глибока прогнозна (логічна і модельна) проробка, в першу чергу природно-господарських зв'язків.

8. Показники ефективності (економічні складові) в екологічній експертизі

Аналіз розміру капіталовкладень і швидкості їхньої амортизації з урахуванням існуючих нормативів. Економічність об'єкта варто розглядати в максимально широкому спектрі альтернатив з урахуванням їх динаміки в часі. Обов'язковий розрахунок витрат на демонтаж і весь ресурсний цикл підприємства.

Також важливі зміни цін у часі. Слід пам'ятати, що за тривалий період природні ресурси в цілому стають економічно і соціально дорожчими. Дорожчають природні ресурси і відповідно до їхнього розташування та віддаленості від об'єкта споживання. Всі економічні розрахунки необхідно здійснювати, виходячи з концепції інтегрального ресурсу - природного, трудового і матеріального.

Експлуатаційні витрати з урахуванням усього циклу виробництва від моменту одержання сировини до включення відходів у природний кругообіг речовини і енергії. Обов'язковим є врахування не тільки ціни сировини, але й оцінки використовуваних природних ресурсів, традиційно віднесених до природних умов (клімат, вода, повітря і ін.). Відсутність реальної ціни на ці умови може виявитися тимчасовою. Прогноз експлуатаційних витрат необхідний на весь передбачуваний термін функціонування об'єкта.

Екологічна ціна - це еколого-економічні витрати поточного і перспективного часу, екологічна рента, екологічні збитки від використання ресурсів з урахуванням супутніх утрат. У випадку руйнуючого впливу на невідновний і принципово незамінний ресурс екологічна ціна наближається до нескінченності. Вкрай складно оцінити втрати невідновних і незамінних ресурсів. Часто вони не мають еквівалентних соціальних і економічних оцінок. Але хоча такі чіткі оцінки і відсутні, вони безупинно потенційно зростають. Різко зростає, наприклад, "ціна" певного виду зі зменшенням його чисельності. Оцінка деструкції екосистем може виходити з ринкової ціни опустиненої території чи з падіння її господарської потенційної продуктивності. Усі рекреаційні ресурси, крім незамінних, можна оцінювати за витратами на їхню компенсацію.

Здоров'я і життя людини важко оцінити в економічних категоріях, але, іноді необхідно. Виходячи з міжнародної практики, умовно втрата працездатності однією людиною в економічному вираженні потроюється (вважається, що двоє повинні його утримувати). Крім того, враховуються соціальні витрати (негативний приклад, стрес і ін.).

Розрахунки еколого-економічних витрат вимагають врахування просторової ієрархії наступних впливів.

1. Вплив на територію, безпосередньо зайняту господарським об'єктом (її повне чи часткове вилучення на певний час або навічно).

2. Вплив на територію непрямої дії даного об'єкта. Для хімічних і гірничовидобувних виробництв - на воду, повітря, ґрунт, біоту в зоні впливу.

Трансформація забруднювачів в атмосфері іноді відбувається на сотні кілометрів. Ті ж забруднення і зміни гідрогеологічного режиму охоплюють десятки, а іноді і сотні кілометрів. Наприклад, конус депресії підземних вод створюється в районах гірничовидобувних робіт. Накачування забруднених вод в відпрацьовані шахти дає ареал забруднення в радіусі кількох десятків кілометрів. Для ГЕС спостерігається вплив на території, розміщені вище і нижче водоймища і греблі, включаючи процеси евтрофікації, кавітаційного впливу на воду і ін. Для АЕС і ТЕС - теплове і радіаційне забруднення атмосфери і гідросфери. 3. Вплив на біосферу Землі в цілому (клімат, озоновий екран, електромагнітні властивості Землі, біоту і ін.).

Соціальна ціна - це соціальні витрати в процесі реалізації об'єкта. Вони найчастіше виникають в результаті зміни середовища життя людей (відселення, переселення, нового способу життя і ін.) і приводять до змін у демографічних процесах, соціальних перевантажень. (стреси, антигромадська поведінка, алкоголізм, наркоманія і ін.). Однією з важливих задач експертизи є розрахунок балансу соціальних плюсів і мінусів не тільки в рамках пропонованого проекту, але й виходячи з реальної ситуації регіону.

Соціальна ціна має дві найважливіші складові:

1) соціально складова - витрати на перспективний розвиток з урахуванням проектного об'єкта чи господарського починання.

2) психологічні компенсації - витрати на соціально-психологічний опір населення, пов'язаний зі зміною соціального стереотипу сприйняття середовища проживання.

Аварійна ціна (ціна ризику) - це додаткові витрати, що можуть виникнути в результаті імовірної аварії, потенційно можливої в ході функціонування об'єкта без утручання катастрофічних природних факторів (землетрусів, цунамі і ін.). Суми, необхідні на ліквідацію аварій, повинні враховуватися в загальній економічній оцінці проекту. Аварійна ціна - розрахункова величина, похідна від математичної імовірності аварії й очікуваного від неї збитку. При визначенні аварійної ціни варто враховувати

технологічну культуру країни і регіону. У місцях з низькою технологічною культурою аварійна ціна різко зростає.

Аварійна ціна включає ціну стресів і недовіри до технічних об'єктів (наприклад, радіофобії і хіміофобії), що викликає, наприклад, приріст стресогенної захворюваності від близькості екологічно неповноцінного об'єкту та зниження продуктивності праці від техногенних стресів.

Природно-ресурсна ефективність - це відповідність одержуваного ефекту ресурсним витратам. Вона перекликається з екологічною ціною, але не завжди може бути виражена в економічних показниках. Ресурсні витрати завжди складаються з двох категорій:

а) ті, що залучаються безпосередньо до реалізації проекту чи господарського починання;

б) ті, що опосередковано використовуються у процесі будівництва і функціонування об'єкта.

Енергетична ефективність в екологічній експертизі є відношення затраченої й одержуваної енергії в повному циклі виробництва від будівництва до демонтажу об'єкта. Проблема енергетичної ефективності найбільш актуальна для енергетичних об'єктів. Перевага повинна бути за найменш енергоємними і найбільше енергетично ефективними альтернативами.

Територіальна ефективність - це розмір вилученої площі суші й акваторії для одержання одиниці продукту (у всьому виробничому циклі). Слід зазначити, що показник територіальної ефективності досить важко, а іноді і неможливо визначити через недостатність вихідних даних. Наприклад, сумарна площа уранових родовищ, підприємств збагачення урану, самих АЕС і їхніх ставків, підприємств з переробки атомного палива і місць поховання радіоактивних відходів разом із зонами відчуження поки точно не відома.

Загальна ресурсна ефективність - це обсяг використовуваних природних ресурсів з урахуванням взаємозв'язку екологічних компонентів для одержання одиниці продукту. Співвідношення матеріальних, трудових і

природних ресурсів, що складають інтегральний ресурс, повинне бути оптимальним відносно життя і здоров'я людини, а не зовнішніх політичних чи економічних установок.

Соціально-екологічна ефективність - це ступінь "екологічної економії". Антропосистема, як і будь-яка інша система, розвивається за рахунок оточуючого навколишнього природного середовища й обмежена швидкістю використання цього середовища. Антропогенні впливи можуть поступово поліпшувати якість життя людей, але можуть і погіршувати цей показник, підриваючи соціальні й екологічні (а тому й економічні) основи їхнього існування, неухильно перетворювати місцевість у антропогенний пустир.

Соціальна сумісність об'єкта експертизи (естетична, культурна, релігійна і ін.) - це ступінь його відповідності соціально-психологічним механізмам в житті населення регіону, його відповідності етнічному стереотипу, національним ціннісним установкам. Проблеми соціальної сумісності вирішуються, як правило, за допомогою матеріальних компенсацій, навчання місцевого населення необхідним професіям а також залучення кадрів ззовні регіону, що може дати спалах націоналізму.

Екологічна сумісність - це ступінь впливу на природні об'єкти і системи, неадаптовані до проекту. Наприклад, світлове забруднення порушує добові ритми тварин, поступове нагромадження радіоактивних речовин руйнує генофонд і ін.

Обидві форми сумісності - соціальну й екологічну - можна виразити в економічних показниках. У першому випадку - це витрати на навчання і соціальну переорієнтацію місцевого населення, витрати на залучення населення з інших регіонів, пов'язані з розселенням, оплатою і ін. У другому випадку доцільно розрахувати прямі і непрямі перманентні збитки, що, як правило, поступово зростають з ходом часу і залученням у процес нових природних факторів. Загальна сума витрат може виявитися дуже значною і зробити об'єкт економічно нерентабельним. Ще вищою є небезпека його моральної (соціально-психологічної) і соціальної нерентабельності.

9.Складові ризику

Техніко-економічний ризик пов'язаний з імовірністю зміни тенденцій розвитку чи взагалі революційних змін технологій. Техніко-економічний ризик, як і інші складові ризику, має як економічну, так і позаекономічну, головним чином, соціальну складову.

Технологічний ризик обумовлюється ступенем надійності технологій, їх безаварійністю. В ході екологічної експертизи має бути враховано як технічна складова технологічно ризику (характеристика матеріалів, можливі відхилення від нормальних умов експлуатації і ін.), так і людський фактор обслуговуючого персоналу. Збільшення ступеня технологічної надійності, як правило, веде до подорожчання проекту.

Екологічний ризик - це можливість появи екологічних кризових ситуацій, таких як розвиток тепличного ефекту, руйнування озонового екрана, кислотні опади, радіоактивне забруднення, неприпустима концентрація важких металів, зміна гідрологічного режиму водних об'єктів і ін. Екологічний ризик повинний розглядатися на всіх рівнях - від імпактного до глобального.

Екологічний ризик включає ризик перманентних екологічних наслідків. Для ГЕС - це руйнування екосистем ріки, де побудована станція, і поступове порушення екологічних зв'язків між водами суші й океану, деструкція екосистем водотоків і узбережних океанічних (озерних) вод, руйнування узбережних систем; для АЕС - це вплив на електромагнітні властивості атмосфери і нагромадження радіоактивних речовин в навколишньому середовищі; для ТЕС - парниковий ефект, підкислення опадів; для виробництва хлор-фтористих сполук, функціонування авіації та ракетної техніки - руйнування озонового екрану планети і ін.

В рамках екологічного ризику слід розглядати також ризик природних катастроф: землетрусів, цунамі, ураганів, селів, сніжних лавин, повеней, ожеледі.

Аналіз *ризиків захворювання людини* є мабуть одним із найскладніших блоків експертизи. Він складається з двох основних підблоків:

- а) професійного ризику;
- б) ризику, пов'язаного з проживанням у даному регіоні.

Кожний з підблоків повинний бути співвіднесений з іншим, тому що відносно безпечне нове виробництво може інтегруватися з небезпечним фоном. Цей фон можуть створювати територіально суміжні підприємства, колишні події (наприклад, у районі Чорнобиля), комунальне господарство (умови в житловому будинку, транспорт і ін.), повноцінність харчування, кліматичні впливи, психогенні стреси. Все це може помітно змінити ризик захворювань людини.

Припустимим ризиком захворюваності варто вважати такий, котрий не приводить до зниження тривалості життя людини, тобто компенсується економічно прийнятними зусиллями охорони здоров'я і рекреацією.

Якщо мова йде про експертизу продукції, то необхідно оцінити ймовірний вплив її на здоров'я людей за наступними показниками:

- вплив під час її виробництва;
- вплив під час проміжного використання як напівфабрикату;
- вплив остаточного продукту.

Соціальний ризик - це можливість чи неможливість соціальної адаптації: наприклад, небажання жити поблизу АЕС (радіофобія) чи поблизу небезпечного хімічного виробництва, такого як Одеський припортовий завод. В цьому відношенні соціальний ризик тісно пов'язаний з чисто технологічним ризиком. Ненадійні технології можуть бути відхилені населенням - така доля АЕС в Австрії, Швеції й інших країнах.

Компенсація соціального ризику звичайно провадиться за допомогою доцільного розвитку інфраструктури, особливо рекреаційної, і грошово-матеріальних винагород населенню - своєїрідної "плати за страх".

Слід пам'ятати також про ризик реалізації такої соціальної небезпеки як терористичні диверсії. Наприклад, вибух греблі Київського водосховища може привести до нищівні повені.

Висновки екологічної експертизи

Задача екологічної експертизи - дати висновок про необхідність, придатність, корисність і безпеку проекту, і якщо він схвалений, об'єктивно оцінити витрати, збитки і прибуток від його реалізації, дати рекомендації по його удосконаленню. В разі негативного висновку екологічної експертизи, повинні рекомендуватись альтернативні варіанти.

Висновки державної екологічної експертизи є обов'язковими для виконання. В ухваленні рішення щодо подальшої реалізації об'єктів екологічної експертизи висновки державної екологічної експертизи враховуються нарівні з іншими видами державних експертиз.

Аналогічно вимогам Європейського законодавства, законом України "Про екологічну експертизу" передбачено, що підготовка висновків екологічної експертизи і прийняття рішень щодо подальшої реалізації (використання, застосування, експлуатації тощо) об'єкта екологічної експертизи мають здійснюються з урахуванням громадської думки.

З метою врахування громадської думки суб'єкти екологічної експертизи можуть проводитись публічні слухання або відкриті засідання. Участь громадськості в процесі екологічної експертизи може здійснюватись також шляхом виступів у засобах масової інформації, подання письмових зауважень, пропозицій і рекомендацій, включення представників громадськості до складу експертних комісій, груп по проведенню громадської екологічної експертизи.

В законі України "Про екологічну експертизу" зазначається, що висновки державної екологічної експертизи можуть бути визнані недійсними в судовому порядку в разі:

- 1) порушення вимог законодавства про проведення державної екологічної експертизи;

2) недотримання державних санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, будівельних норм і правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;

3) неврахування важливих достовірних відомостей про стан екологічної ситуації, що склалася в районі (місці) реалізації об'єкта екологічної експертизи, який може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів, здоров'я людей;

4) порушення прав учасників еколого-експертного процесу, якщо це призвело до неправдивого висновку екологічної експертизи.

Рішення, прийняті відповідними органами на підставі висновків державної екологічної експертизи, можуть бути оскаржені заінтересованими юридичними особами до відповідних вищих органів протягом місяця від дня їх прийняття, а в разі незгоди з рішеннями цих органів - в судовому порядку відповідно до законодавства України.

Питання для самоконтролю:

- 1.Розкрийте суть екологічної експертизи.
- 2.Поясніть громадську екологічну експертизу.
- 3.Охарактеризуйте строки проведення екологічної експертизи.
- 4.Охарактеризуйте законодавство України в області екологічної експертизи.
- 5.Назвіть основні методологічні підходи в процедурі проведення екологічної експертизи.
- 6.Дайте визначення обмежуючих факторів в екологічній експертизі.
- 7.Що таке Інформаційні і психологічні обмеження в екологічній експертизі.
- 8.Назвіть показники ефективності (економічні складові) в екологічній експертизі.
- 9.Назвіть складові ризику.

Література:

1. Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу Постанова КМ України №870 від 16.12.2015 р.
2. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Посібник для вузів Комп'ютерна версія, К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).

3. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Слайди. Комп'ютерна версія., К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
4. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища. 29 червня 2024 р.

Лекція 4.Правовий статус експерта екологічної експертизи.

План.

- 1.Права експерта
- 2.Обов'язки експерта
- 3.Відповідальність експерта
- 4.Гарантії реалізації та захисту прав
- 5.Соціально-правовий механізм проведення екологічної експертизи.
- 6.Розвиток та вдосконалення екологічної експертизи, міжнародне співробітництво в галузі екологічної експертизи

1.Права експерта

Правовий статус експерта - це право-суб'єктність фахівця, що має вищу освіту, володіє відповідною спеціальністю і високою кваліфікацією, глибокими професійними знаннями, навичками аналізу експертної інформації, методикою еколого-експертної оцінки і має практичний досвід у відповідній галузі знань не менше трьох останнього років.

Експерт має право:

1. Вимагати подачу необхідних матеріалів, інформації для проведення екологічної експертизи.
2. Zobov'язувати власників, користувачів, замовників, чи авторів об'єктів екологічної експертизи подавати інформацію про їхній екологічний вплив і висновки попередніх експертиз.
3. Одержувати від органів центральної виконавчої влади, інших юридичних осіб достовірні відомості, довідкові, інформаційні матеріали.
4. Готувати пропозиції про відхилення поданих на екологічну експертизу матеріалів, що порушують вимоги екологічного законодавства.
5. Ставити питання про відхилення поданих на екологічну експертизу матеріалів, що не відповідають вимогам законодавства, екологічним стандартам і нормативам, прийняття яких вимагало додаткових досліджень, пошукових робіт чи додаткових капіталовкладень.

6. Вносити пропозиції про залучення до проведення екологічної експертизи висококваліфікованих фахівців, утворення відповідної матеріально-технічної й інформаційної бази.
7. Направляти підготовлені висновки екологічної експертизи зацікавленим особам і фірмам, що приймають рішення про реалізацію об'єктів екологічної експертизи.
8. Викладати власні думки з приводу висновків проведеної екологічної експертизи.

2.Обов'язки експерта

1. Забезпечувати всебічне, комплексне, об'єктивне, якісне й ефективне проведення екологічної експертизи.
2. Дотримуватись встановлених термінів, порядку проведення екологічної експертизи, норм, вимог екологічного законодавства.
3. Враховувати громадську думку з метою коригування варіантів реалізації об'єктів екологічної експертизи і підготовки науково обґрунтованих висновків.
4. Готувати обґрунтовані висновки і вчасно передавати їх державним органам і зацікавленим особам.
5. Обґрунтовувати пропозиції про повернення відповідних матеріалів на доопрацювання.
6. Запобігати екологічні правопорушення шляхом внесення відповідних пропозицій з приводу удосконалювання екологічної експертизи.
7. Забезпечувати незалежність еколого-експертної оцінки.
8. Вносити пропозиції з приводу удосконалення норм і методів проведення екологічної експертизи.
9. Заявляти самовідвід при наявності особистої зацікавленості з приводу конкретного об'єкта екологічної експертизи.

3.Відповідальність експерта

Експерт екологічної експертизи несе відповідальність за наступні дії:

1. Проведення екологічної експертизи в розріз з її метою, задачами, принципами і пріоритетами.
2. Порушення встановленого порядку проведення екологічної експертизи.
3. Фальсифікація відомостей і даних про наслідки екологічної експертизи.
4. Порушення порядку публікації наслідків екологічної експертизи.
5. Порушення вимог законодавства під час здійсненні екологічної експертизи.
6. Здійснення екологічної експертизи неправоздатними особами й експертними формуваннями.
7. Невиконання експертних функцій чи обговорених договором зобов'язань з приводу проведення екологічної експертизи.

4.Гарантії реалізації та захисту прав

Гарантії прав експерта екологічної експертизи - це сукупність юридично встановлених засобів, що забезпечують реалізацію і захист правового статусу експерта-еколога. Реалізація прав експерта екологічної експертизи проявляється в наступному.

1. Регламентація статусу експерта екологічної експертизи винятково законодавчими актами.
2. Виконання еколого-експертних функцій експертом відповідно до вимог законодавства і незалежно від розпорядження уповноважених органів, об'єднань громадян, формувань і посадових осіб.
3. Свобода вибору форм і методів еколого-експертного аналізу оцінки і викладення особистої думки експерта-еколога з питань зробленого аналізу.
4. Визнання незаконними будь-яких дій і актів, що обмежують права експерта чи його волевиявлення.
5. Проведення екологічної експертизи у встановленому законодавчому порядку.

6. Заборона втручатися будь-кому у проведення екологічної експертизи, за винятком випадків порушення експертом вимог законодавства. Гарантії захисту прав полягають в наступному.
7. Захист порушень прав експертів у судовому порядку.
8. Заборона будь-якого втручання в еколого-експертну діяльність з боку законодавчих, виконавчих і ін. органів.
9. Відновлення порушених прав експерта.
10. Залучення осіб, винних у порушенні прав експерта, до юридичної відповідальності.

5. Соціально-правовий механізм проведення екологічної експертизи

Соціально-правовий механізм проведення екологічної експертизи - це сукупність соціально-юридичних способів, спрямованих на забезпечення проведення екологічної експертизи і захист прав суб'єктів еколого-експертних напрямків. Він включає:

1. законодавчо-нормативне забезпечення;
2. комплекс правових прописів, що передбачають основи виникнення і зупинки еколог-експертних правовідносин;
3. комплекс правових прописів, що визначають об'єктивний, суб'єктивний склад і зміст еколого-експертних правовідносин;
4. сукупність юридичних методів забезпечення проведення екологічної експертизи;
5. комплекс правових прописів, що регламентують процедуру екологічної експертизи.

6. Розвиток та вдосконалення екологічної експертизи, міжнародне співробітництво в галузі екологічної експертизи

Розвиток та вдосконалення сучасної екологічної експертизи передбачається у таких напрямках.

1. Удосконалення законодавчого забезпечення еколого-експертної діяльності органів Мінекоресурсів України.

2. Розширення інструктивно-методичної бази здійснення державної екологічної експертизи.

3. Методичне, фінансове, організаційне сприяння спеціалізованим організаціям у розробці державних будівельних норм України (ДБН) з питань складу і змісту розділів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) у проектно-планувальній документації, а також у підготовці посібника до діючих ДБН з питань складу і змісту матеріалів ОВНС у проектах.

4. Спрямування основної діяльності еколого-експертних підрозділів органів Мінекоресурсів України на оцінку документації щодо видів діяльності та об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку.

5. Забезпечення підвищення наукової обґрунтованості, комплексності та об'єктивності висновків державної екологічної експертизи шляхом залучення органами Мінекоресурсів до еколого-експертних оцінок спеціалізованих наукових організацій та громадськості. Розв'язання екологічних проблем неможливе без широкого та активного міжнародного співробітництва. Це зумовлено:

1. глобальним характером багатьох екологічних проблем;
2. транскордонним характером забруднення;
3. міжнародними зобов'язаннями України щодо охорони довкілля;
4. вигодами від міжнародного обміну досвідом та технологіями;
5. можливостями залучення іноземних інвестицій.

Україна є Стороною в понад 70 міжнародних двосторонніх та багатосторонніх угодах, пов'язаних з охороною довкілля. Виконання Україною зобов'язань, що випливають із багатосторонніх угод, вимагає приведення внутрішніх законів та нормативно-правових актів у відповідність з існуючими нормами міжнародного права та врахування існуючої міжнародної практики під час розробки нових законодавчих актів.

У найближчі роки слід очікувати значного збільшення міжнародних зобов'язань України, оскільки існує ціла низка конвенцій, приєднання до яких (а також підписання нових) мало б для України суттєве політичне значення та значно посилило б можливості галузі охорони довкілля, використання і відтворення природних ресурсів.

В перспективі важливе значення має подальше розширення міжнародного співробітництва за такими напрямками:

1. співробітництво з міжнародними організаціями системи ООН у галузі охорони довкілля (ЮНЕП - Програма ООН з навколишнього природного середовища, ЄЕК ООН - Європейська Економічна комісія ООН, ПРООН - Програма розвитку ООН, МАГАТЕ - Міжнародне агентство з атомної енергетики ООН, Комісія сталого розвитку, Глобальний Екологічний Фонд та інші);
2. співробітництво на двосторонній основі в галузі охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та ядерної і радіаційної безпеки з урядами сусідніх держав, держав - стратегічних партнерів та донорів у рамках двосторонніх угод, спільних програм тощо;
3. участь у регіональних природоохоронних заходах (Чорне та Азовське моря, Дніпро, Дунай, Карпати, Донбас тощо);
4. участь у міжнародних програмах ліквідації наслідків Чорнобильської аварії, зокрема в рамках Меморандуму про взаємо порозуміння між урядами країн "Великої сімки" (реалізація Плану підвищення безпеки об'єкта "Укриття", завершення будівництва нових атомних енергоблоків, які компенсують втрату потужностей Чорнобильської АЕС, проблеми радіоактивних відходів, нейтралізація перенесення забруднень повітряними та водними потоками тощо).

В 1999 році Україною ратифікована Конвенція про доступ громадськості до інформації, участі в прийнятті рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Конвенція орієнтована на суттєве розширення участі громадськості у прийнятті рішень в галузі довкілля, що передбачає

гарантований доступ до екологічної інформації на стадіях розробки проектів діяльності, що може мати вплив на довкілля та здоров'я населення.

З правової точки зору, Конвенція не суперечить Конституції України, чинному законодавству України, а її ратифікація не призвела до суттєвих змін чинного законодавства України. Практично всі принципові положення Конвенції регулюються чинним законодавством й відображені в Конституції України, Законах України "Про інформацію", "Про звернення громадян", "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про екологічну експертизу", "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" та ін.

В західних країнах процедурою екологічної експертизи велике значення надається альтернативності варіантів. В Україні, статтею 36 Закону України "Про екологічну експертизу", вимагається здійснення у матеріалах оцінки впливу на навколишнє природне середовище запланованої чи здійснюваної діяльності обґрунтування можливих альтернативних варіантів рішень.

Велику увагу організації екологічної експертизи надають міжнародні банківські установи (Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку і ін.). Банкіри, інвестори, різні фінансові організації утримують екологічних аудиторів, експертів для проведення перевірки і попередньої оцінки місця розташування, стану території об'єктів та масштабів екологічної небезпеки і пов'язаного з цим ризику.

В Україні оцінка стану певної території чи діючого об'єкта є однією із видів екологічної експертизи. На стадії будівництва - роль екологічних аудиторських перевірок відіграє авторський нагляд генпроектувальника за реалізацією проекту, на стадії експлуатації - ця роль за інспекційними перевірками органів Мінекоресурсів.

Для об'єктів, які приватизуються діє "Порядок визначення відповідності діяльності об'єктів, що підлягають приватизації, вимогам екологічної безпеки". Проведення необхідних робіт здійснюється Державною екологічною інспекцією Мінекоресурсів України шляхом порівняння фактичного стану

об'єкта з екологічними вимогами, передбаченими чинними нормативно-правовими актами з цього питання.

Для України поняття "екологічна експертиза" є новим, в той час як в міжнародній практиці це поняття вже реалізоване в практичні механізми діяльності зі своєю законодавчою, нормативно-методичною і навчальною базою, організаційною інфраструктурою і кваліфікованими експертами.

В Україні ще тільки починається усвідомлення того, що екологічна експертиза є необхідною за міжнародними стандартами передінвестиційною стадією оцінки ризиків, обов'язковою процедурою оцінки вартості підприємств, які приватизуються, маркетингових досліджень конкурентоспроможності продукції, найбільш ефективним інструментом погодження загальнодержавних і місцевих інтересів, екологічної безпеки, і, нарешті, це один із найбільш ефективних засобів залучення громадськості до вирішення проблем екологічно безпечного життя, екологічно чистої продукції.

Питання для самоконтролю:

- 1.Розкрийте права експерта.
- 2.Охарактеризуйте обов'язки експерта.
- 3.Охарактеризуйте відповідальність експерта.
- 4.Які гарантії реалізації та захисту прав ви знаєте?
- 5.Назвіть соціально-правовий механізм проведення екологічної експертизи.
- 6.Поясніть розвиток та вдосконалення екологічної експертизи, міжнародне співробітництво в галузі екологічної експертизи.

Література:

1. Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу Постанова КМ України №870 від від 16.12.2015 р.
2. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Посібник для вузів Комп'ютерна версія, К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
3. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Слайди. Комп'ютерна версія., К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
4. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища. 29 червня 2024 р.

Лекція 5. Порядок проведення екологічної експертизи.

План.

- 1.Процедура проведення екологічної експертизи.
- 2.Умови і підстави проведення державної екологічної експертизи
- 3.Шляхи проведення державної екологічної експертизи
- 4.Строки проведення державної екологічної експертизи
- 5.Висновки державної екологічної експертизи
- 6.Зміст висновків екологічної експертизи
- 7.Фінансування державної екологічної експертизи
- 8.Правопорушення в галузі екологічної експертизи

1.Процедура проведення екологічної експертизи передбачає:

1. перевірку наявності та повноти необхідних матеріалів і реквізитів на об'єкти екологічної експертизи та створення еколого- експертних комісій (груп) відповідно до вимог законодавства (підготовча стадія);
2. аналітичне опрацювання матеріалів екологічної експертизи, в разі необхідності натурні обстеження і проведення на їх основі порівняльного аналізу і часткових оцінок ступеня екологічної безпеки, достатності та ефективності екологічних обґрунтувань діяльності об'єктів екологічної експертизи (основна стадія);
3. узагальнення окремих експертних досліджень одержаної інформації та наслідків діяльності об'єктів експертизи, підготовку висновку екологічної експертизи та подання його заінтересованим органам і особам (заклучна стадія).

2.Умови і підстави проведення державної екологічної експертизи.

Державна екологічна експертиза проводиться у разі:

1. наявної або можливої потенційної небезпеки об'єктів екологічної експертизи для навколишнього природного середовища і здоров'я людей;
2. прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими Радами народних депутатів чи їх

виконавчими комітетами, судом та правоохоронними органами відповідно до законодавства;

3. обумовленості загальнодержавними екологічними інтересами.

Державна екологічна експертиза видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, проводиться після оголошення замовником через засоби масової інформації Заяви про екологічні наслідки діяльності і подання еколого-експертним органам комплексу документів з обґрунтуванням оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

Порядок передачі документації на державну екологічну експертизу визначається Кабінетом Міністрів України.

1. Заява про екологічні наслідки діяльності
2. Заява про екологічні наслідки діяльності повинна містити відомості про мету і засоби здійснення діяльності, суттєві фактори, що впливають чи можуть впливати на стан навколишнього природного середовища з урахуванням можливих екстремальних ситуацій, кількісні та якісні показники оцінки рівнів екологічного ризику такої діяльності, заходи, що гарантують здійснення діяльності відповідно до екологічних стандартів і нормативів, та зобов'язання замовника екологічної експертизи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки при здійсненні діяльності.

У матеріалах оцінки впливу на навколишнє природне середовище запланованої чи здійснюваної діяльності обґрунтовуються її доцільність та способи реалізації, можливі альтернативні варіанти рішень, характеристика стану навколишнього природного середовища території, види та рівні впливу на нього в нормальних і екстремальних умовах, можливі зміни його якісного стану, еколого-економічні наслідки діяльності, заходи щодо зменшення рівня екологічного ризику і забезпечення вимог екологічної безпеки.

3.Шляхи проведення державної екологічної експертизи

Державна екологічна експертиза проводиться шляхом:

1. аналізу і оцінки об'єктів екологічної експертизи — групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів чи спеціалізованих установ і організацій органів Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Міністерства охорони здоров'я України;
2. еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи — спеціально створюваними комісіями із залученням фахівців — практиків та науковців інших підприємств, установ і організацій;
3. створення Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України спільно з іншими органами державної виконавчої влади міжгалузевих експертних комісій;
4. залучення на договірних засадах інших спеціалізованих організацій для попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій.

4.Строки проведення державної екологічної експертизи

Граничні строки проведення державної екологічної експертизи об'єктів:

1. групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів, установ чи організацій Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України — до 45 календарних днів з продовженням у разі потреби до 60 днів, а у виняткових випадках, залежно від складності проблеми, — до 120 днів;
2. спеціально створеними міжгалузевими еколого-експертними комісіями чи іншими спеціалізованими організаціями — до 90 календарних днів;
3. за доопрацьованими матеріалами відповідно до висновків попередньої екологічної експертизи — до 30 календарних днів.

Початком державної екологічної експертизи вважається день по-дання еколого-експертному органу комплекту необхідних матеріалів і документів, а у разі необхідності — і додаткової науково-дослідної інформації з тих питань, що виникли під час проведення експертизи.

5.Висновки державної екологічної експертизи

Висновки державної екологічної експертизи повинні містити оцінку екологічної допустимості і можливості прийняття рішень щодо об'єкта екологічної експертизи та враховувати соціально-економічні наслідки.

Позитивні висновки державної екологічної експертизи після затвердження їх Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України чи його органами на місцях є підставою для відкриття фінансування проектів і програм чи діяльності.

Реалізація проектів і програм чи Діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи забороняється.

В разі негативної оцінки об'єктів державної екологічної експертизи замовник зобов'язаний забезпечити їх доопрацювання відповідно до вимог еколого-експертного висновку і своєчасну передачу матеріалів на додаткову державну екологічну експертизу.

Позитивний висновок державної екологічної експертизи є дійсним протягом трьох років від дня його видачі.

Якщо за цей час не розпочато реалізацію рішення щодо об'єкта державної екологічної експертизи, то він підлягає новій державній екологічній експертизі.

Оголошення Заяви про проведення громадської екологічної експертизи.

З метою інформування населення та узгодження дій з іншими об'єднаннями громадян суб'єкти громадської екологічної експертизи оголошують через засоби масової інформації Заяву про проведення громадської екологічної експертизи, в якій зазначаються відомості про склад громадського еколого-експертного формування, перелік спеціалістів, залучених до участі в експертизі, об'єкт екологічної експертизи, строки її проведення.

Заява про проведення громадської екологічної експертизи подається до відповідних місцевих Рад народних депутатів, органів державної виконавчої влади та державної екологічної експертизи.

Висновки громадської екологічної експертизи можуть бути висвітлені у засобах масової інформації і надіслані відповідним Радам народних депутатів, органам виконавчої влади на місцях, органам державної екологічної експертизи, іншим заінтересованим органам і особам та замовникам об'єктів екологічної експертизи, стосовно яких вона проводилася.

Висновки громадської екологічної експертизи можуть враховуватися при проведенні державної екологічної експертизи, а також органами, що приймають рішення про реалізацію об'єкта експертизи.

6.3 Міст висновків екологічної експертизи

Висновки екологічної експертизи складаються з вступної (протокольної), констатуючої (описової) та заключної (оціночно-узагальнюючої) частин.

У вступній частині містяться дані про орган, що проводив екологічну експертизу, склад експертів, час проведення, найменування об'єкта екологічної експертизи, його кількісні та якісні показники, відомості про виконавців і замовників екологічної експертизи та про орган, який приймає рішення щодо реалізації об'єкта екологічної експертизи.

У констатуючій частині подається коротка характеристика видів запланованої чи здійснюваної діяльності, її впливу на стан навколишнього природного середовища, здоров'я людей, ступеня екологічного ризику відповідних заходів, спрямованих на нейтралізацію і запобігання цьому впливові, забезпечення вимог екологічної безпеки, охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

У заключній частині містяться узагальнена оцінка об'єкта екологічної експертизи, зауваження і пропозиції щодо вдосконалення об'єкта експертизи, зауваження і пропозиції щодо вдосконалення об'єкта експертизи.

екологічного впливу, висновки щодо схвалення, повернення на доопрацювання чи відхилення його від подальшого еколого-експертного розгляду з посиланням на відповідні нормативні документи та щодо можливості прийняття рішення про подальшу реалізацію об'єкта екологічної експертизи.

Оскарження висновків державної екологічної експертизи

Юридичні особи, заінтересовані в спростуванні висновків державної екологічної експертизи або їх окремих положень, подають обґрунтовану заяву до відповідних Рад народних депутатів, органів державної виконавчої влади, державної екологічної експертизи та інших органів, які приймали рішення про проведення такої експертизи. В разі відмови у розгляді заяви вони мають право звернутися до суду.

Відповідні Ради народних депутатів, органи державної екологічної експертизи, інші органи, які приймали рішення про проведення державної екологічної експертизи, зобов'язані в місячний строк розглянути подану заяву і за наявності підстав призначити проведення додаткової державної екологічної експертизи із залученням незалежних експертів. Оскарження висновків державної екологічної експертизи не припиняє їх дії.

Висновки додаткової державної екологічної експертизи є остаточними для прийняття відповідним органом рішення щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

Висновки державної екологічної експертизи можуть бути визнані недійсними в судовому порядку в разі:

1. порушення вимог законодавства про проведення державної екологічної експертизи;
2. недотримання державних санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, будівельних норм і правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;

3. неврахування важливих достовірних відомостей про стан екологічної ситуації, що склалася в районі (місці) реалізації об'єкта екологічної експертизи, який може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів, здоров'я людей;

4. порушення прав учасників еколого-експертного процесу, якщо це призвело до неправдивого висновку екологічної експертизи.

Рішення, прийняті відповідними органами на підставі висновків державної екологічної експертизи, можуть бути оскаржені заінтересованими юридичними особами до відповідних вищих органів протягом місяця від дня їх прийняття, а в разі незгоди з рішеннями цих органів — в судовому порядку відповідно до законодавства України.

7. Фінансування державної екологічної експертизи

Фінансування державної екологічної експертизи здійснюється її замовником.

Державні екологічні експертизи об'єктів, що реалізуються за рахунок державних капіталовкладень, фінансуються за рахунок державного бюджету.

Фінансування державної екологічної експертизи екологічних ситуацій та екологічно небезпечних діючих об'єктів і комплексів, що проводиться за рішенням Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад народних депутатів чи їх виконавчих комітетів, здійснюється відповідно за рахунок коштів державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, а також відповідних позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища.

Кошти на проведення державної екологічної експертизи об'єктів, які фінансуються за рахунок її замовників чи державних капіталовкладень, виділяються в межах лімітів проектно-кошторисної документації згідно з нормативами, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Фінансування інших екологічних експертиз

Замовники інших екологічних експертиз, особи, зацікавлені в проведенні додаткових експертиз, а також підприємства, установи та організації, що експлуатують екологічно небезпечні об'єкти, які негативно впливають на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей, проводять екологічні експертизи за свій рахунок згідно з договорами.

Фінансування громадської екологічної експертизи Фінансування громадської екологічної експертизи здійснюється за рахунок коштів об'єднань громадян, громадських природоохоронних та інших фондів, а також цільових добровільних грошових внесків громадян, підприємств, установ і організацій.

8. Правопорушення в галузі екологічної експертизи

Правопорушеннями в галузі екологічної експертизи є:

1. порушення встановленого законодавством порядку проведення екологічної експертизи;
2. надання свідомо неправдивих відомостей про екологічні наслідки діяльності об'єкта екологічної експертизи;
3. надання дозволів на спеціальне природокористування; фінансування та реалізація проектів і програм чи діяльності, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, без позитивного висновку екологічної експертизи;
4. здійснення екологічної експертизи неправоздатними підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та іншими формуваннями;
5. недотримання під час реалізації об'єкта експертизи вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки відповідно до висновку державної екологічної експертизи;
6. незаконне втручання будь-кого у проведення екологічної експертизи;

7. ухилення від надання на законну вимогу державних еколого-експертних органів і формувань необхідних відомостей і матеріалів;
8. підготовка завідомо неправдивого висновку державної екологічної експертизи.

Особи, винні в порушенні законодавства в галузі екологічної експертизи, притягаються відповідно до дисциплінарної, адміністративної, цивільної чи кримінальної відповідальності.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте процедуру проведення екологічної експертизи.
2. Які умови і підстави проведення державної екологічної експертизи ви знаєте?
3. Назвіть шляхи проведення державної екологічної експертизи
4. Які строки проведення державної екологічної експертизи вам відомі?
5. Охарактеризуйте висновки державної екологічної експертизи
6. Охарактеризуйте зміст висновків екологічної експертизи
7. Які джерела фінансування державної екологічної експертизи вам відомі?
8. Які правопорушення в галузі екологічної експертизи ви знаєте?

Література:

1. Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу Постанова КМ України №870 від 16.12.2015 р.
2. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Посібник для вузів Комп'ютерна версія, К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
3. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Слайди. Комп'ютерна версія., К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
4. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища. 29 червня 2024 р.

Лекція 6. Екологічна експертиза та її види.

План.

- 1.Аспекти проведення екологічної експертизи.
- 2.Умови проведення екологічної експертизи.
- 3.Еколого-експертна діяльність та Еколого-експертна оцінка.
- 4.Умови проведення державної екологічної експертизи.
- 5.Граничні строки проведення державної екологічної експертизи

Ускладнення екологічної ситуації в країні внаслідок забруднення навколишнього природного середовища функціонуючими господарськими об'єктами та комплексами обумовило необхідність розробки та обліку спеціальних природоохоронних розділів при створенні передпроектної, проектно-планової та проектно-кошторисної документації.

Всебічний екологічний аналіз та правильна, достовірна експертна оцінка проектів споруджуваних господарських об'єктів, комплексів та систем набувають принципово важливого значення, оскільки «людські проекти», що не враховують закони природи, приносять чимало лиха.

Важлива роль серед ефективних заходів протидії цьому належить екологічній експертизі. Екологічна експертиза — це комплексний аналіз технологій, матеріалів, устаткування, техніки, проектів, планів, прогнозів та іншої документації, аналіз та оцінка результатів запланованої або існуючої господарської діяльності, що чинить чи може чинити негативний вплив на навколишнє природне середовище, який проводять висококваліфіковані спеціалісти-експерти для визначення відповідності поданих матеріалів чинному законодавству і розробки конструктивних пропозицій щодо охорони навколишнього середовища.

Екологічна експертиза спрямована на запобігання новим, обмеження або ліквідацію існуючим негативним джерелам впливу на оточуюче природне середовище та здоров'я населення. Як вид діяльності спеціально уповноважених органів влади, різних громадських формувань екологічна експертиза спроможна забезпечити дотримання норм і вимог екологічної

безпеки при прийнятті законів, обґрунтуванні програм і рішень, проектів соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил, будівництві нових підприємств тощо, сформувати пакет необхідних вимог, дати спеціалістам і громадськості можливість оцінити ступінь екологічної обґрунтованості різних проектів, сформулювати висновки, пропозиції і рекомендації щодо їх доцільності, визначити можливість реалізації.

Необхідність та процедура проведення екологічної експертизи визначені природоохоронним законодавством України. Здійснюється вона на підставі закону України «Про екологічну експертизу» (1995 рік).

Тривалий час екологічна експертиза розвивалась переважно як засіб нормативного відвернення екологічно несприятливих наслідків при будівництві народногосподарських об'єктів, тобто формувалась на нормативній методології, і завдання її зводилося до перевірки об'єкта, зіставлення запроектованих показників з чинними нормативно-правовими критеріями та наступним узагальненням і формулюванням висновків обов'язкового характеру, які ґрунтувались не на законодавчих актах, а на стандартах, будівельних і санітарних нормах, методичних вказівках і рекомендаціях.

Експертиза проводилася переважно щодо проектів будівництва. Нормативний підхід значною мірою влаштовував заінтересовані сторони — тих, хто проводив експертизу, і тих, для кого вона проводилася. Типовою була ситуація, коли проект без будь-яких ускладнень проходив експертизу, затверджувався, на нього виділялися кошти і будувались екологічно несумісні об'єкти.

Нині проведення екологічної експертизи є обов'язковою умовою законодавчої, управлінської, інвестиційної, господарської та інших видів діяльності, що впливають на стан довкілля.

1.Аспекти проведення екологічної експертизи.

Екологічній експертизі підлягають:

1. державні інвестиційні програми, програми розвитку окремих галузей народного господарства;
2. проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку галузей економіки, генеральних планів населених пунктів, схем районного планування, схем генеральних планів промислових вузлів, схем розміщення підприємств у промислових вузлах і районах, схем упорядкування промислової забудови, інша перед планова і перед проектна документація ;
3. інвестиційні проекти, техніко-економічні обґрунтування і розрахунки, проекти й робочі проекти на будівництво і реконструкцію (розширення, технічне переозброєння) підприємств та інших об'єктів, документація з перепрофілювання, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, що можуть негативно впливати на стан навколишнього середовища, незалежно від форм власності та підпорядкування, в тому числі військового призначення;
4. проекти інструктивно-методичних і нормативно-технічних актів та документів, які регламентують господарську діяльність, що негативно впливає на навколишнє середовище;
5. проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в царині гарантування екологічної (в тому числі радіаційної) безпеки, охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, діяльності, що може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;
6. документація на створення нової техніки, технологій, матеріалів і речовин, у тому числі та, що закуповується за кордоном, які можуть створювати потенційну загрозу навколишньому природному середовищу та здоров'ю людей;

7. матеріали, речовини, продукція, господарські рішення, системи й об'єкти, впровадження чи реалізація яких може призвести до порушення норм екологічної безпеки та негативного впливу на навколишнє середовище чи створення небезпеки для здоров'я людей;
8. екологічно небезпечні діючі об'єкти та комплекси, в тому числі військового та оборонного призначення.

2. Умови проведення екологічної експертизи.

Екологічну експертизу проводять: Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, його органи на місцях, створювані ними спеціалізовані установи, організації та еколого-експертні підрозділи чи комісії; органи та установи Міністерства охорони здоров'я України — в частині, що стосується експертизи об'єктів, які можуть негативно впливати чи впливають на здоров'я людей; інші державні органи, місцеві ради народних депутатів та органи виконавчої влади на місцях відповідно до законодавства; громадські організації екологічного спрямування чи створені ними спеціалізовані формування; інші установи, організації та підприємства, в тому числі іноземні юридичні та фізичні особи, що залучаються до проведення екологічної експертизи; окремі громадяни в порядку, передбаченому Законом України «Про екологічну експертизу» та іншими законодавчими актами.

В процесі еколого-експертної діяльності проводиться перевірка відповідності проектних рішень правовим розпорядженням екологічного характеру та оцінка якості проектів з точки зору екологічних можливостей природних систем, а також відповідності потребам та інтересам суспільства щодо сприятливого навколишнього середовища.

Теоретичну основу еколого-експертного аналізу екологічної частини проектів складають міждисциплінарні екологічні знання природничих і суспільних наук та екологічна експертологія, тобто наукова дисципліна про екологічну експертизу.

Змістом екологічної експертизи є така специфічна експертна діяльність, яка включає в себе тісно взаємопов'язані елементи еколого-експертного пізнання — перевірку і оцінку екологічного змісту проектів. Еколого-експертна діяльність щодо перевірки проектів спрямована на встановлення екологічної обґрунтованості проектних пророблень з позиції екологічних вимог, включаючи правила нормативно-правового характеру.

Об'єм і характер еколого-експертної перевірки значною мірою визначаються особливостями проектних матеріалів, представлених на експертизу, стадій їх розробки, цільовим призначенням та завданнями, видом проектів з урахуванням специфіки реалізації в конкретному регіоні. Проте можна виділити в інтересах практики деякі загальні напрями еколого-експертної перевірки.

Перш за все, в процесі екологічної експертизи перевіряється відповідність проектних пророблень екологічним вимогам діючих норм і правил відповідних законів, підзаконних актів, екологічних стандартів, природоохоронних імперативів і пріоритетів, територіальних комплексних схем охорони природи та ін. Велика увага приділяється вивченню й аналізу спеціального розділу проектів та його основних рішень, який повинен містити характеристику існуючого стану навколишнього середовища в районі проєктованих об'єктів, науково обґрунтовані заходи щодо охорони земель, надр, вод, лісів та іншої природної декоративної і плодоносної рослинності, зелених насаджень, лісопаркових захисних поясів та приміських зелених зон, типових ландшафтів в унікальних, визнаних та заповідних природних об'єктах і комплексах, тваринного світу та атмосферного повітря.

3. Еколого-експертна діяльність та Еколого-експертна оцінка.

Еколого-експертна діяльність з оцінки екологічного обґрунтування проектів базується на зіставленні запроектованих екологічних рішень та параметрів з діючою в нашій країні системою екологічних показників. В якості критеріїв оцінки проектів виступають нормативні показники. До нормативних

можна віднести вимоги еколого-правових норм та правил, принципи охорони природи, екологічні імперативи, природоохоронні і природоресурсні пріоритети, стандарти з охорони природи і раціонального використання природних ресурсів, будівельні норми і правила, санітарно-гігієнічні нормативи, а також екологічні показники затвердженої документації.

Еколого-експертні оцінки реалізуються в еколого-експертних висновках та рекомендаціях, які підготовлюються еколого-експертними органами за результатами проведення експертизи. По проектах, які рекомендуються до затвердження, дається загальна екологічна оцінка проектних проробок, їх якості у відповідності до екологічних вимог, а також пропозиції, спрямовані на покращання природоохоронних розділів проектів, що проходять експертизу. В проекті має бути подана реальна ситуація регіону, враховані всі джерела викидів і скидів, матеріали про надання земельної ділянки під будівництво, обґрунтовані заходи щодо збереження родючого шару ґрунту. Звертається увага на території об'єктів природно-заповідного фонду та зон рекреації і особливості їхнього режиму при будівництві на прилеглих територіях тих чи інших об'єктів.

Наприклад, еколого-експертні органи, проводячи екологічну експертизу генерального плану та проекту планування приміської зони курорту Хмільник дійшли до висновку, що проектні рішення в цілому відповідають екологічним вимогам та враховують динаміку взаємозв'язків даної екологічної системи. В той же час проектувальникові рекомендується проробити, виходячи із місцевих умов екосистеми, питання комплексного використання ставків та водосховищ для задоволення потреб водозабезпечення, організації місць рекреації, ведення рибного господарства, організації спортивного та аматорського риболовства, а також передбачати можливість винесення із зони меблевої фабрики, що є основним джерелом забруднення курорту.

Було виявлено факти будівництва промислових об'єктів без позитивних висновків державної екологічної експертизи. Фінансування цих об'єктів припинено. Це — будівництво фабрики килимових виробів на ВАТ «Оріана»,

асфальто-бетонного заводу в м. Долині, молокозаводу в с. Казанів Коломийського району, лісопильного і меблевого виробництва в с. Черганівка Косівського району та ін.

Контролюється і після проектний період — при будівництві об'єктів і виконанні відповідних природоохоронних заходів на них. Здійснюється державний контроль на стадії узгодження титульних списків. Останні не узгоджуються, якщо пройшов значний час (3 роки) і змінилися екологічні умови в районі будівництва. Проводиться контроль за освоєнням капітальних вкладень на будівництво і його якість, в тому числі об'єктів природоохоронного призначення.

На завершальному етапі основна увага приділяється одночасності будівельної готовності виробничих потужностей і природоохоронних об'єктів.

Передбачено державну і громадську екологічну експертизу. За ініціативою заінтересованих осіб та організацій, а також за рішенням центральних або місцевих органів влади може проводитися додаткова незалежна екологічна експертиза.

Державна екологічна експертиза являє собою урегульовану законом та іншими правовими нормами цілеспрямовану діяльність державних органів з розгляду, перевірки, аналізу, оцінки на основі екологічних знань представлених проектів на предмет їх відповідності нормам і правилам охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування та вимогам екологічної безпеки, корегування екологічних параметрів та формулювання найоптимальніших варіантів природоохоронного та соціального захисту проектних рішень для запобігання негативного впливу проєктованих об'єктів в процесі їх реалізації в конкретній екологічній системі.

4. Умови проведення державної екологічної експертизи.

Державну екологічну експертизу об'єктів загальнодержавного і міжобласного значення проводять еколога-експертні підрозділи,

спеціалізовані установи, організації або спеціально створені комісії Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, Міністерства охорони здоров'я України, їх органів на місцях із залученням інших органів державної виконавчої влади.

У проведенні державної екологічної експертизи беруть участь органи державного санітарного нагляду та інші заінтересовані державні органи. Основними завданнями державної екологічної експертизи є:

1. визначення екологічної безпеки господарської та іншої діяльності, яка може нині або в майбутньому прямо чи опосередковано негативно вплинути на стан навколишнього середовища;
2. встановлення відповідності передпроектних, передпланових, проектних та інших рішень вимогам законодавства про охорону навколишнього середовища;
3. оцінка повноти і обґрунтованості передбачуваних заходів щодо охорони навколишнього середовища та здоров'я населення, які здійснюються природоохоронними органами та органами охорони здоров'я.

Відповідно до рішень Кабінету Міністрів України, уряду Автономної Республіки Крим, місцевих рад народних депутатів, обласних і районних адміністрацій державній екологічній експертизі можуть піддаватися екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, в тому числі військового та оборонного призначення, які чинять значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей.

Початком державної екологічної експертизи вважається день подання еколого-експертному органу комплекту необхідних матеріалів і документів, а в разі необхідності — додаткової науково-дослідної інформації з тих питань, що виникли під час проведення експертизи.

5. Граничні строки проведення державної екологічної експертизи.

Граничні строки проведення державної екологічної експертизи об'єктів:

- 1) групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів, установ чи організацій Міністерства охорони навколишнього природного середовища України — до 45 календарних днів із продовженням у разі потреби до 60 днів, а у виняткових випадках, залежно від складності проблеми — до 120 днів;
- 2) спеціально створеними міжгалузевими еколого-експертними комісіями чи іншими спеціалізованими організаціями - до 90 календарних днів;
- 3) за доопрацьованими матеріалами відповідно до висновків попередньої екологічної експертизи - до 30 календарних днів.

Для підготовки висновку державної екологічної експертизи залучаються відповідні органи державного управління, представники науково-дослідних, проектно-конструкторських та інших установ і організацій, вищих навчальних закладів, громадськості, експерти міжнародних організацій. На державну екологічну експертизу подається розділ проектної документації, який називається «Оцінка впливу (проектованого об'єкта) на навколишнє середовище», скорочено — ОВНС. Розділ ОВНС включає всю присвячену природокористуванню і впливу на навколишнє природне середовище інформацію, яка міститься в проектній документації.

Підготовка висновків державної екологічної експертизи та прийняття рішень щодо реалізації розглянутого проекту здійснюється з урахуванням загальної думки. Висновки державної екологічної експертизи містять оцінку екологічної допустимості та можливості реалізації представлених на експертизу проектів. Висновки державної екологічної експертизи після затвердження природоохоронними органами є обов'язковими для виконання.

У відповідності з чинним законодавством тільки позитивний висновок державної екологічної експертизи є підставою для фінансування всіх програм і проектів. Реалізація програм, проектів та рішень без цього висновку забороняється. Передбачена еколого-експертна процедура, яка включає такі складові елементи: підготовчий етап, або перевірка переданих для експертизи

матеріалів і встановлення їх відповідності вимогам законодавства; основний етап, або аналітична обробка об'єктів експертизи, натуральні обстеження та проведення на їх основі порівняльного аналізу і часткових оцінок; заключний етап, чи узагальнення окремих експертних досліджень, оцінка одержаних даних і складання висновку.

Громадська екологічна експертиза проводиться для врахування громадської думки щодо реалізації наміченої проектом господарської діяльності, її соціально-екологічних наслідків.

Держава гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, до яких належать:

1. право на безпечне для їхнього життя і здоров'я навколишнє середовище;
2. участь в обговоренні проектів законодавчих актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього середовища, та внесення пропозицій до державних і господарських органів, установ, організацій з цих питань;
3. участь у розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
4. одержання у встановленому порядку повної і достовірної інформації про стан навколишнього середовища та його вплив на здоров'я населення;
5. набуття екологічної освіти;
6. подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їхньому здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє середовище;
7. об'єднання в громадські природоохоронні формування;
8. участь у проведенні громадської екологічної експертизи.

Вона може здійснюватися у вузькій сфері діяльності, яка потребує екологічного обґрунтування. Її проводять з ініціативи громадських організацій чи інших громадських формувань створені на добровільних засадах еколого-

експертні колективи з представників громадськості, незалежних спеціалістів, представників преси, а також місцевих органів управління за рахунок їхніх власних коштів або на громадських засадах. Громадська екологічна експертиза проводиться незалежно від державної екологічної експертизи або може здійснюватися одночасно з державною екологічною експертизою через створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань.

Висновки громадської екологічної експертизи висвітлюються в засобах масової інформації, направляються в органи, що проводять державну екологічну експертизу, місцеві та центральні органи влади, замовнику проекту.

Висновки громадської екологічної експертизи мають рекомендаційний характер і можуть враховуватися органами, які здійснюють державну екологічну експертизу, а також органами, що заінтересовані в реалізації проектних рішень або які експлуатують відповідний об'єкт.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте аспекти проведення екологічної експертизи.
2. Назвіть умови проведення екологічної експертизи.
3. Що таке еколого-експертна діяльність та Еколого-експертна оцінка?
4. Які умови проведення державної екологічної експертизи ви знаєте?
5. Які граничні строки проведення державної екологічної експертизи?

Література:

1. Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу Постанова КМ України №870 від 16.12.2015 р.
2. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Посібник для вузів Комп'ютерна версія, К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
3. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Слайди. Комп'ютерна версія., К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
4. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища. 29 червня 2024 р.

Лекція 7. Екологічна експертиза об'єктів підвищеної екологічної небезпеки.

План.

- 1.Перелік об'єктів підвищеної екологічної небезпеки в Україні.
- 2.Перелік основних нормативних актів і методично-інструктивних документів у сфері здійснення державної екологічної експертизи.
- 3.Державна екологічна експертиза в Україні: її роль і завдання.
- 4.Незалежна екологічна експертиза повітря.
- 5.Державна екологічна експертиза генеральних планів населених пунктів.
- 6.Екологічна експертиза, екологічний аудит, утилізація відходів.

1.Перелік об'єктів підвищеної екологічної небезпеки

Чинне екологічне законодавство виділяє в окрему ланку діяльність та об'єкти, які потенційно можуть заподіяти шкоду довкіллю. Такі об'єкти та діяльність визначаються як такі, що становлять підвищену екологічну небезпеку.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від від 25.03.2009 N 04-06/44 “Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку” такими об'єктами та діяльністю є:

1. Атомна енергетика і атомна промисловість (у тому числі видобування і збагачення руди, виготовлення тепловиділюючих елементів для атомних електростанцій, регенерація відпрацьованого ядерного палива, зберігання чи утилізація радіоактивних відходів).
2. Біохімічне, біотехнічне і фармацевтичне виробництво.
3. Збір, обробка, зберігання, поховання, знешкодження і утилізація всіх видів промислових і побутових відходів.
4. Видобування нафти, нафтохімія і нафтопереробка (включаючи всі види продуктопроводів).
5. Автозаправні станції.
6. Добування і переробка природного газу, будівництво газосховищ.

7. Хімічна промисловість (включаючи виробництво засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив), текстильне виробництво (з фарбуванням тканин і обробкою їх іншими хімічними засобами).
8. Металургія (чорна і кольорова).
9. Вугільна, гірничо видобувна промисловість, видобування і переробка торфу, сапропелю.
10. Виробництво, зберігання, утилізація і знищення боєприпасів усіх видів, вибухових речовин і ракетного палива.
11. Виробництво електроенергії і тепла на базі органічного палива.
12. Промисловість будівельних матеріалів (виробництво цементу, асфальтобетону, азбесту, скла).
13. Целюлозно-паперова промисловість.
14. Деревообробна промисловість (хімічна переробка деревини, виробництво деревостружкових і деревоволокнистих плит та інше з використанням синтетичних смол, консервування деревини просочуванням).
15. Машинобудування і металообробка (з литтям із чавуну, сталі, кольорових металів та хімічною обробкою).
16. Будівництво гідроенергетичних та гідротехнічних споруд і меліоративних систем, включаючи хвостосховища та шламонакопичувачі.
17. Будівництво аеропортів, залізничних вузлів і вокзалів, автовокзалів, річкових і морських портів, залізничних і автомобільних магістралей, метрополітенів.
18. Тваринництво (тваринницькі комплекси продуктивністю більш як 5000 голів і птахофабрики).
19. Виробництво харчових продуктів (м'ясокомбінати, молокозаводи, цукрозаводи, спиртзаводи).
20. Обробка продуктів і переробка відходів тваринного походження (переробка шкіри, виготовлення клею і технічного желатину, утильзаводи).
21. Будівництво каналізаційних систем і очисних споруд.

22. Будівництво водозаборів поверхневих і підземних вод для централізованих систем водопостачання населених пунктів, водозабезпечення меліоративних систем, окремих промислових підприємств.

23. Інші окремі об'єкти, будівництво і експлуатація яких можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, які у кожному конкретному випадку визначаються Мінекобезпеки або його органами на місцях.

З метою запобігання негативному впливу об'єктів та діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку, документація щодо реалізації таких об'єктів та діяльності підлягає обов'язковій державній екологічній експертизі, як цього вимагає ст.13 Закону України “Про екологічну експертизу”.

Щоб дізнатись, яка документація, що стосується діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, повинна передаватись на екологічну експертизу, необхідно звернутись до ст. 14 Закону України “Про екологічну експертизу” та Інструкції про здійснення державної екологічної експертизи, які визначають, що державній екологічній експертизі підлягають:

- інвестиційні проекти;
- техніко-економічні обґрунтування і розрахунки;
- проекти і робочі проекти на будівництво нових та розширення, реконструкцію, технічне переозброєння діючих підприємств;
- документація з перепрофілювання, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, в тому числі військового та оборонного призначення;
- документація з впровадження нової техніки, технологій, матеріалів і речовин
- проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів;
- інша передпланова, передпроектна та проектно-кошторисна документація.

Державна екологічна експертиза організується і проводиться еколого-експертними підрозділами, спеціалізованими установами, організаціями або спеціально створюваними комісіями Міністерства екології та природних ресурсів, його органів на місцях із залученням інших органів державної виконавчої влади.

На сьогодні значна частина документації щодо будівництва об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, проходить державну екологічну експертизу в процесі здійснення комплексної експертизи. Це означає, що екологічна експертиза є складовою комплексної експертизи.

Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи визначає яка документація щодо будівництва підлягає обов'язковій комплексній експертизі. Згідно п.7 вищезгаданого порядку обов'язковій комплексній експертизі підлягають інвестиційні програми і проекти будівництва*.

Таким чином, якщо документація підлягає одночасно і екологічній і комплексній експертизі, така документація проходить екологічну експертизу в рамках комплексної експертизи.

Відповідальними виконавцями комплексної державної експертизи) є: Центральна служба Укрінвестекспертизи, служба Укрінвестекспертизи Автономної Республіки Крим, служби Укрінвестекспертизи в областях, місті Севастополі галузеві (міжгалузеві) служби Укрінвестекспертизи.

Якщо документація стосовно будівництва об'єктів та діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку, не підлягає комплексній експертизі, вона подається на екологічну експертизу.

Нормативні акти:

1. Закон України “Про екологічну експертизу”
2. Інструкція про здійснення державної екологічної експертизи, затверджена Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України .

3. Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 р. N 483

4. Правила організації виконання комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва, затверджений наказом Держбуду України .

Консультація станом на 31 травня 2003р.

* До проектів будівництва належать перед проектна документація (техніко-економічні обґрунтування і техніко-економічні розрахунки інвестицій, ескізні проекти) і проектно-кошторисна документація (проекти, робочі проекти, робоча документація) для нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту будинків, споруд та інших об'єктів, розширення і технічного переоснащення підприємств

Популярні документи » Державна екологічна експертиза

На підставі ст. 14 Закону України «Про екологічну експертизу» об'єктами державної екологічної експертизи являються інвестиційні проекти, ТЕО і розрахунки, проекти і робочі проекти на будівництво нових та розширення, реконструкцію, технічне переозброєння діючих підприємств, документація по перепрофілюванню діючих підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, а також документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів та речовин.

Основними завданнями екологічної експертизи є визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснювальної діяльності; організація комплексної, науково-обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи, а також, в першу чергу, встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства та оцінка впливу діяльності запроектованих об'єктів на стан навколишнього природного середовища.

Державна екологічна експертиза є невід'ємною складовою частиною Комплексної державної експертизи. При проведенні еколого-експертної діяльності фахівці Держуправління користуються положеннями Закону України «Про інвестиційну діяльність» та постанови Кабінету Міністрів України від 11.04.2002 № 483 «Про порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи» (особливу увагу приділяючи вимогам п. 10 зазначеного Порядку, згідно з якими проведення комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва, які затверджуються Кабміном України, забезпечуються Центральною службою Укрінвестекспертизи із здійсненням держекоекспертизи еколого-експертним підрозділом центрального апарату Міністерства. Проведення комплексної держекоекспертизи інших інвестиційних програм і проектів забезпечується місцевими службами Укрінвестекспертизи із проведенням державної екологічної експертизи, відповідно, еколого-експертними підрозділами органів Міністерства на місцях).

На підставі ст.13 Закону України «Про екологічну експертизу» здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України.

В інших випадках проектні матеріали розглядаються з урахуванням конкретної ситуації, масштабів очікуваних від запланованої діяльності впливів, а також потенційного відношення до «об'єктів підвищеної громадської уваги» та об'єктів з негативним екологічним «іміджем». Відповідно до рекомендацій щодо еколого-експертного розгляду органами Мінприроди документації стосовно «об'єктів підвищеної громадської уваги», затверджених Мінприроди України від 08.12.2006 року, зусилля замовника по врахуванню громадських інтересів мають приводити до знаходження взаємоприйняттого для усіх сторін консенсусу, шляхом розумних компромісів

зацікавлених сторін, що повинно відображатися у відповідному розділі матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС).

2.Перелік основних нормативних актів і методично-інструктивних документів у сфері здійснення державної екологічної експертизи

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
- Закон України «Про екологічну експертизу».
- Земельний кодекс України.
- Водний кодекс України.
- Кодекс України про надра.
- Закон України «Про відходи»
- Закон України «Про охорону атмосферного повітря
- "Закон України «Про природно-заповідний фонд».
- Постанова КМУ від 25 травня 2011 р. N 548 «Про затвердження Порядку проведення експертизи містобудівної документації».
- ">ДБН А.2.2-1-2003 (Державні будівельні норми) «Склад та зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні та будівництві підприємств, будівель та споруд».
- «Перелік об'єктів, затвердження проектів будівництва яких у межах законодавства України не потребує висновку комплексної державної експертизи», затверджений наказом Держбуду України від 12.11.03 № 187, зареєстрований в Мін'юсті України 08.12.03 за № 1129/8450.

3.Державна екологічна експертиза в Україні: її роль і завдання

Екологічна експертиза – це встановлення відповідності намічуваної господарської й іншої діяльності екологічним вимогам і визначення допустимості реалізації об'єкта екологічної експертизи з метою попередження можливих несприятливих впливів цієї діяльності на навколишнє природне середовище та пов'язаних з ними соціальних, екологічних й інших наслідків

реалізації об'єкта цієї експертизи. Екологічна експертиза проводиться на будівництво нових, реконструкцію діючих заводів, фабрик, шахт, рудників, машин, устаткування, а також матеріалів, приладів, надання послуг і т.п., використання яких призводить до забруднення навколишнього середовища й руйнуванню екосистем, нераціональному використанню природних ресурсів, завдає шкоди здоров'ю населення, рослинному й тваринному світу.

Вимоги до якості й обґрунтованості проведення екологічних експертиз постійно підвищуються поряд із прискоренням науково-технічного прогресу, впровадженням у виробництво новітньої техніки й технології. У зв'язку із цим періодично переглядаються законодавчі й нормативні матеріали.

Закон України «Про екологічну експертизу» регулює відносини в області екологічної експертизи. Він спрямований на реалізацію конституційного права громадян України на безпечне навколишнє середовище за допомогою попередження негативних впливів господарської й іншої діяльності на це середовище й передбачає реалізацію конституційного права суб'єктів України на спільне ведення питань охорони навколишнього середовища й забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна експертиза ґрунтується на принципах:

- 1) гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища;
- 2) збалансованість екологічних, економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів та врахування громадської думки;
- 3) наукова обґрунтованість, незалежність, об'єктивність, комплексність, варіантність, превентивність, гласність;
- 4) екологічна безпека, територіально-галузева і економічна доцільність реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності;
- 5) державне регулювання;
- 6) законність.

Цілий ряд факторів, таких, як економічна криза, політична нестабільність в суспільстві, низька виконавська дисципліна, недостатні асигнування на природоохоронні цілі, недостатні можливості технологічного переоснащення виробництв, невідпрацьованість економічних механізмів природокористування, становлять сьогодні реальну загрозу подальшого погіршення стану природного середовища в Україні.

Крім визначення загального поняття «екологічної експертизи», в українському законодавстві існує й правове визначення більш приватного поняття – «державна екологічна експертиза» (ДЕЕ). Воно втримується в ст. 28 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» (ОНПС): «Державна екологічна експертиза проводиться експертними підрозділами чи спеціально створюваними комісіями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів та його органів на місцях на основі принципів законності, наукової обґрунтованості, комплексності, незалежності, гласності та довгострокового прогнозування». Еколого-правовий словник визначає екологічну експертизу як «організаційно-правову форму попереджувального контролю й самостійний вид управлінської діяльності, попередню перевірку відповідності господарських проектів, пре проектною документації, програм, виробів, матеріалів, сировини, продукції, стандартів й інших речовин, рішень вимогам екологічної безпеки й охорони навколишнього середовища (ОНС)». У зіставленні із західною термінологією пропонується розглядати ДЕЕ як стадію екологічної оцінки.

Правове регулювання еколого-експертної діяльності як одного з видів екологічного менеджменту – управління охороною навколишнього середовища, раціональним природокористуванням і забезпеченням екобезпеки, є складовою частиною знань майбутнього експерта. Ці знання базуються на вивченні відповідних законів і підзаконних актів органів влади й управління України в області екологічної експертизи. При цьому нормативна база ДЕЕ, у свою чергу, опирається на відповідні нормативно-технічні

документи (стандарти, норми, правила й т.д.) і методичні (посібники, інструкції, рекомендації, методики й ін.) матеріали, розроблювальні спеціалізованими відомствами й науковими установами.

Конституція України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Закон України «Про екологічну експертизу» формують основи законодавства в галузі ЕЕ, але практично, не будучи законами прямої з, вони вимагають наявності що конкретизують і доповнюють їх підзаконних нормативних і правових актів Президента й Кабінету Міністрів, відомств, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим й органів місцевого самоврядування. До даної нормативно-правової документації в галузі ЕЕ відносяться наступні підзаконні акти:

- постанови Кабінету Міністрів України
- укази Президента України
- нормативні документи спеціально уповноважених державних органів в галузі ЕЕ України й територіальних органів цього комітету
- накази Міністерства охорони навколишнього середовища
- нормативні документи й матеріали інших відомств по ЕЕ
- документи МОЗ України та ін. міністерств і відомств
- нормативні документи й матеріали Автономної Республіки Крим в галузі ЕЕ.
- Міжнародні документи. Існують і рекомендаційні матеріали, які в Україні не застосовуються, але беруться як прототипи при підготовці національних документів в галузі ЕЕ. (Одним з найважливіших міжнародних документів у досліджуваній області є Міжнародна Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в трансграничному контексті. Конвенція, що в 1991 році заснував ще СРСР) Технічні документи.
- Державні стандарти, норми, правила й порядки, переліки й класифікатори (ГОСТ, ОСТ, ДСТУ, ГСТУ, СНіПи, СП, САНПіНи, СН, ОСП, ОНТП, НРБ, ПБТРВ, НВН та ін.), а також керівництва, методики, методичні й ін. рекомендації, довідкові й інші посібники (РД, РДС, ОНД, МУ, МР і т.д.)

Мета екологічної експертизи полягає (за законом) в запобіганню негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, а також оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах.

Закордонне (міжнародне) природоохоронне законодавство розглядає мету екологічної експертизи трохи ширше. Наприклад, відповідно до Директиви ЄЕС № 337/85 ЕЕ вважається «втіленням попереджувальної екологічної політики», що припускає оцінку екологічного впливу проектів господарського розвитку на навколишнє середовище, активне участь громадськості на всіх стадіях проведення екологічної експертизи й ухвалення рішення про остаточну реалізацію цих проектів, широке інформування про результати ЕЕ, проведення консультацій між зацікавленими відомствами й іншими юридичними особами, а також публікацію кінцевих результатів переговорів і консультацій.

Завдання екологічної експертизи наступні:

- 1) визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;
- 2) організація комплексної, науково обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;
- 3) встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства, будівельних норм і правил;
- 4) оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища, і якість природних ресурсів;
- 5) оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- 6) підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

Стаття 34 Закону України «Про екологічну експертизу» визначає умови і підстави проведення державної екологічної експертизи. Державна екологічна експертиза проводиться у разі:

- 1) наявної або можливої потенційної небезпеки об'єктів екологічної експертизи для навколишнього природного середовища;
- 2) прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими Радами чи їх виконавчими комітетами, судом та правоохоронними органами відповідно до законодавства;
- 3) обумовленості загальнодержавними екологічними інтересами.

Завершальним етапом і власне тим, заради чого проводиться екологічна експертиза та дається оцінка впливу на навколишнє середовище – це екологічний висновок. Він включає оцінку екологічного ризику розглянутого виду діяльності на даній території з виділенням пріоритетних екологічних проблем.

В екологічному висновку повинні втримуватися висновки про достатність природоохоронних заходів, що передбачають екологічну безпеку проекту на всіх етапах його реалізації, будівництво, експлуатація (включаючи аварійні ситуації), ліквідація. Висновки про екологічну безпеку повинні бути строго аргументовані й погоджені з існуючими нормативними й правовими документами.

Державна екологічна експертиза на основі аргументованості оцінки впливу на навколишнє середовище готує рішення про дозвіл (або заборону) проекту. Ця пропозиція втримується у висновку Державної екологічної експертизи, що є остаточним і може бути оскаржено тільки в судовому порядку.

В Україні є чимало об'єктів, для яких необхідно провести екологічну експертизу. Це насамперед стосується аеропортів, транспортних депо, промислових підприємств. Навіть поверховий погляд спеціаліста-еколога дає

всі підстави стверджувати, що переважна більшість таких об'єктів діє в не правовому полі з точки зору екологічного законодавства.

4. Незалежна екологічна експертиза повітря

Повітря - елемент навколишнього середовища, від якого залежить діяльність всіх життєво важливих систем організму. Доросла людина за одну хвилину здійснює 15-17 дихальних рухів, при цьому об'єм повітря одного вдиху приблизно дорівнює 500 мл. Через легені це повітря потрапляє у кров і бере участь в усіх обмінних процесах організму. У великих промислових містах атмосфера забруднена вихлопами автомобілів та відходами діяльності підприємств, що негативно впливає на дихальну та серцеву-судинну системи городян. І якщо на відкритому просторі повітря частково очищується за рахунок постійної циркуляції завдяки вітру, то, як показують дані незалежної екологічної експертизи, з потраплянням до житлового приміщення рівень забруднення зростає у рази. Погана вентиляція, велике скупчення людей, кожен з яких видихає вуглекислий газ, а також мікрочастки пилу, пліснява, бактерії, що з'являються у невчасно очищеному кондиціонері, - усе це фактори, які призводять до значних змін у фізичному та хімічному стані повітря приміщень. Вимірювання електромагнітного випромінювання та вимірювання радіаційного фону допоможуть виявити приховану загрозу

Постійне дихання забрудненим повітрям викликає астму, алергічні реакції, хвороби серця, крім того, американські вчені навіть підтвердили факт зниження інтелектуальних здібностей у результаті отруєння шкідливими речовинами, які знаходяться у повітрі. Через нестачу кисню виникають запаморочення, слабкість, головний біль. Окрім того, порушення норм подекуди виявляють і в ході вимірювання електромагнітного випромінювання, вимірювання рівня шуму та вимірювання радіаційного фону, тощо. Всі ці фактори негативно впливають на здоров'я та самопочуття людини. Але навіть така екологічна ситуація це не привід для паніки! Звісно, вам не вдасться перенести в інше місце магістраль, яка знаходиться поряд з

вашим будинком, але покращити екологічну ситуацію у квартирі або офісі ви цілком можете. Проведення незалежної екологічної експертизи, зокрема, аналізу стану повітря дозволить виявити небезпечні хімічні речовини і розробити рекомендації щодо покращення екологічного стану житла. Якісно провести таке дослідження і дати кваліфіковані поради можуть спеціалісти

Науково-сервісної компанії «ОТАВА», яка надає послуги з вимірювання параметрів мікроклімату, температури і вологості повітря, проводить вимірювання шуму, вимірювання електромагнітного випромінювання, вимірювання радіаційного фону, вібрацій, проводить комплексне еколого-гігієнічне дослідження будь-якого приміщення або присадибної ділянки.

Незалежна екологічна експертиза: від вимірів рівня шуму до хімічного аналізу ґрунтів присадибної ділянки Співробітники Науково-сервісної компанії «Отава» під час проведення незалежної екологічної експертизи керуються діючими в Україні нормами документу 201-97 «Державні санітарні правила охорони атмосферного повітря населених місць (від забруднення хімічними та біологічними речовинами)». Причиною забрудненого повітря можуть бути шкідливі речовини у ґрунті або поверхневих водах присадибної ділянки, або ж різноманітні предмети, що зберігаються в оселі. Тому, окрім різноманітних вимірювань, компанія «Отава» також виконує фізико-хімічний аналіз ґрунтів і поверхневих вод на вміст антропогенних забруднювачів (отрутохімікатів, важких металів та інших екотоксикантів).

Звісно, незалежна екологічна експертиза, та проведення комплексу досліджень, таких як вимірювання електромагнітного випромінювання, вимірювання рівня шуму, вимірювання радіаційного фону, тощо, - це найбільш правильний шлях. Але якщо з тих чи інших причин ви ще не прийняли остаточне рішення про проведення незалежної екологічної експертизи та таких досліджень як вимірювання радіаційного фону, вимірювання електромагнітного випромінювання, тощо, то існують універсальні рекомендації для забезпечення чистоти повітря вашого приміщення: регулярне очищення вентиляційних каналів, вологе прибирання,

провітрювання, вирощування квітів, які виробляють фітонциди. Дотримуйтеся цих простих правил, консультируйтесь з професіоналами і дихайте чистим повітрям на повні груди!

5. Державна екологічна експертиза генеральних планів населених пунктів

Поняття “Генеральний план населеного пункту” визначене ст. 1 Закону України “Про регулювання містобудівної діяльності” та є основним видом містобудівної документації на місцевому рівні, призначеної для обґрунтування довгострокової стратегії планування, забудови та іншого використання території населеного пункту.

Генеральний план населеного пункту визначає основні принципи і напрямки планувальної організації та функціонального призначення території, формування системи громадського обслуговування населення, організації вулично-дорожньої, транспортної мережі, інженерного обладнання, інженерної підготовки і благоустрою, цивільного захисту території та населення від небезпечних природних і техногенних процесів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення культурної спадщини, а також послідовність реалізації рішень, у тому числі етапність освоєння території.

Департамент екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації нагадує, що етапи розробки генеральних планів повинні враховувати не тільки перспективи розвитку населених пунктів, компактне раціональне розташування виробничих, адміністративних, енергетичних та інших об'єктів на певній території з дотриманням санітарно-захисних зон, але й сприяти обов'язковому збереженню об'єктів природно-заповідного фонду, існуючих зелених насаджень та дотримання статусу прибережно-захисних зон водних об'єктів.

Відповідно ст. 14 Закону України “Про екологічну експертизу” проекти генеральних планів населених пунктів та схеми районного планування підлягають державній екологічній експертизі у порядку, передбаченому

постановою Кабінету Міністрів України “Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу”.

На виконання ст. 13 Закону України “Про екологічну експертизу” Департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації проводиться державна екологічна експертиза генеральних планів населених пунктів та схем районного планування на відповідність сучасним стандартам екологічної безпеки і природоохоронному законодавству України.

П. 3 ст. 39 вищезазначеного закону забороняє реалізацію проектів і програм чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи, а п. 2 ст. 39 передбачає, що позитивний висновок державної екологічної експертизи є підставою для відкриття фінансування програм і проектів.

Слід зауважити, що відповідно ст. 50 Закону України “Про екологічну експертизу”, особи винні в порушенні законодавства в галузі екологічної експертизи, притягаються відповідно до дисциплінарної, адміністративної, цивільної чи кримінальної відповідальності.

6. Екологічна експертиза, екологічний аудит, утилізація відходів

Екологічна експертиза - встановлення відповідності документів та (або) документації, що обґрунтовують передбачувану у зв'язку з реалізацією об'єкта екологічної експертизи господарську та іншу діяльність, екологічним вимогам, встановленим технічними регламентами та законодавством у сфері охорони навколишнього середовища, з метою запобігання негативного впливу такої діяльності на навколишнє середовище.

Залежно від організації і цілі перевірки, екологічна експертиза ділиться на два типи: державна і громадська.

Державна екологічна експертиза організовується і проводиться еколого-експертними підрозділами державних органів виконавчої влади з охорони навколишнього природного середовища. До проведення державної

екологічної експертизи можуть у встановленому порядку залучатися фахівці інших установ, організацій і підприємств. Здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим, наприклад, для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.

Громадська екологічна експертиза може здійснюватися в будь-якій сфері діяльності, що вимагає екологічного обґрунтування, за ініціативою громадських організацій чи інших громадських формувань. Може здійснюватися одночасно з державною екологічною експертизою шляхом створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань.

Екологічний аудит - незалежна оцінка дотримання суб'єктом господарської та іншої діяльності нормативно-правових вимог у галузі охорони навколишнього середовища та підготовка рекомендацій у сфері екологічної діяльності.

За сприяння компаній-партнерів, наша експертна компанія допоможе Вам у вирішенні наступних питань:

- оформлення проектів лімітів на утворення та розміщення відходів;
- розробка необхідного пакету документів для отримання дозволу на розміщення відходів;
- розробка документів для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферу, у т.ч.: звіту з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, а також документів, у яких обґрунтовуються обсяги таких викидів;
- розробка документів для отримання дозволу на виробництво, зберігання, використання, захоронення, знищення та утилізацію хімічних речовин;
- розробка документів для отримання дозволу на спеціальне водокористування;
- розробка документів для отримання спеціального дозволу на користування надрами;

- розробка реєстрової карти об'єктів утворення відходів та об'єктів оброблення та утилізації відходів;
- розробка паспортів відходів та місця видалення відходів;
- проведення експрес-аудиту для визначення розміру плати за забруднення навколишнього природного середовища;
- розробка технологічних нормативів водоспоживання та водовідведення;
- підготовка та супровід матеріалів для отримання ліцензій та спеціальних дозволів;
- здійснення технічного нагляду та внутрішнього аудиту за виконанням вимог екологічного та санітарно-епідеміологічного законодавства;
- розроблення матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище;
- інші послуги у сфері екологічної експертизи, екологічного аудиту, а також охорони природи.

Утилізація відходів (переробка, рециклінг відходів) - повторне використання або повернення в оборот відходів виробництва, використання ресурсів, що не знаходять прямого застосування, вторинних ресурсів, відходів виробництва та споживання.

За сприяння компаній-партнерів, наша експертна компанія допоможе Вам у питаннях:

- утилізації промислових відходів I-IV рівнів небезпеки, в т.ч. пластику, автошин, батарей, полімерних відходів, ртутних ламп тощо;
- утилізації небезпечних відходів;
- утилізації побутової, комп'ютерної та оргтехніки;
- утилізації тари та упаковки;
- утилізації медичних відходів;
- утилізації харчових відходів з вичерпаним терміном придатності;
- утилізації неякісної, бракованої, списаної продукції, товарів, продуктів.

З питань екологічної експертизи, екологічного аудиту, оформлення проектів лімітів на утворення та розміщення відходів, а також з питань

утилізації відходів звертайтеся до фахівців в Експертно-оціночну компанію «СИСТЕМА».

Громадська екологічна експертиза організується і проводиться з ініціативи громадян і громадських організацій (об'єднань).

Однією з цілей громадської екологічної експертизи є звернути увагу держави на проблеми, які не вирішуються в сучасному нормативно-правовому полі, тобто - поставити проблему. Вона може проводитися до проведення державної екологічної експертизи або одночасно з нею, а також незалежно від проведення державної екологічної експертизи тих же об'єктів.

Громадські організації, мають право: одержувати від замовника документацію, що підлягає екологічній експертизі, в обсязі, встановленому у Федеральному законі; знайомитися з нормативно - технічною документацією, що встановлює вимоги до проведення державної екологічної експертизи; брати участь як спостерігач через своїх представників у засіданнях експертних комісій державної екологічної експертизи й брати участь у проведеному ними обговоренні висновків громадської екологічної експертизи. Експерти, що залучаються для проведення громадської екологічної експертизи, повинні відповідати тим самим вимогам, що й експерти державної експертизи. Висновок громадської експертизи набуває юридичну силу в разі його затвердження у спеціально уповноважених державних органах у сфері екологічної експертизи. Воно може публікуватися в засобах масової інформації або передаватися органам місцевого самоврядування, органам державної екологічної експертизи, замовникам документації, інвестору.

Недоліки екологічної експертизи як інструменту екологічної політики.

Можливості екологічної експертизи як інструменту впливу на прийняття екологічно важливих рішень обмежені . Експертиза проводиться, коли проект повністю готовий і практично всі рішення вже прийняті замовником (проектувальником). У цьому випадку, принципово змінити рішення досить складно.

Істотний вплив на зміну спрямованості проекту, вибір кращих альтернатив, можна здійснити при проведенні ОВНС на перших стадіях проектування, коли можна більш детально розглянути альтернативні варіанти, тобто ОВНС є значним інструментом проведення екологічної політики.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть перелік об'єктів підвищеної екологічної небезпеки в Україні
2. Складіть перелік основних нормативних актів і методично-інструктивних документів у сфері здійснення державної екологічної експертизи.
3. Що таке державна екологічна експертиза в Україні: її роль і завдання?
4. Що таке незалежна екологічна експертиза повітря?
5. Що таке державна екологічна експертиза генеральних планів населених пунктів?
6. Дайте визначення екологічної експертизи, екологічного аудиту, утилізації відходів.

Література:

1. Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу Постанова КМ України №870 від 16.12.2015 р.
2. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Посібник для вузів Комп'ютерна версія, К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
3. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Слайди. Комп'ютерна версія., К.:НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
4. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища. 29 червня 2024 р.

Лекція 8- 9.Проведення різних видів екологічних експертиз в Україні.

План

- 1.Дослідження екологічного стану водних об'єктів
- 2.Особливості призначення і виробництва судово-екологічних експертиз.
- 3.Дослідження екологічного стану об'єктів міського середовища (інженерно-екологічна експертиза).
- 4.Дослідження екологічного стану природних і штучних біоценозів (еколого-біологічна експертиза).
- 5.Дослідження екологічного стану ґрунтово-геологічних об'єктів (еколого-ґрунтознавча експертиза).
- 6.Види судових експертиз, які проводяться в ході кримінального судочинства. Державна судово-медична експертиза.

1.Дослідження екологічного стану водних об'єктів

Судова гідроекологічна експертиза - процесуальна дія, вироблене особами, що володіють спеціальними знаннями в області гідрології, екології та суміжних природничих наук (геології, геоморфології, гідродинаміки, біології, ландшафтознавства та ін), які дають висновок з питань, пов'язаних з дослідженням антропогенного впливу на водні об'єкти.

Предмет судової гідроекологічної експертизи - фактичні обставини, що встановлюються на основі спеціальних природничо-наукових знань у галузі гідрології та охорони вод, а також досліджень матеріалів справ за фактами негативного антропогенного впливу на водні об'єкти.

На вирішення судової гідроекологічної експертизи часто ставляться наступні **питання**:

- який негативний вплив чинився на водний об'єкт (забруднення, засмічення, виснаження)?
- які характеристики наданої негативного впливу?
- який механізм справила негативного впливу?
- який масштаб зробленого негативного впливу?

- де знаходиться джерело негативного антропогенного впливу на конкретні водні об'єкти (наприклад, потенційно небезпечний об'єкт, в результаті діяльності якого стався несанкціонований скид забруднених стічних вод)?

- є конкретна ділянка водного об'єкта та (або) водоохоронної зони (потенційно небезпечний об'єкт, розташований поблизу водного об'єкта) місцем виникнення негативного антропогенного впливу на водні об'єкти?

- скільки було джерел негативного антропогенного впливу на водні об'єкти (наприклад, у разі наявності на місці події кількох потенційно небезпечних об'єктів), які їх взаємозв'язки і послідовність негативного впливу на конкретні водні об'єкти?

- які шляхи поширення речовин, небезпечних для здоров'я людей і (або) погіршують стан конкретних водних об'єктів?

- які умови сприяли збільшенню масштабів негативного антропогенного впливу на конкретні водні об'єкти?

- який період часу буде потрібно для відновлення екологічної рівноваги, порушеного в результаті конкретного негативного антропогенного впливу?

Після будівництва котедж ного селища поблизу річки, стан рибних запасів і якість води в річці різко погіршився. Жителі розташованої неподалік села звернулися до суду, вимагаючи поставити в обов'язок мешканців котедж ного селища припинити або удосконалити систему скидання каналізаційних стоків у річку. По справі була призначена судова гідроекологічна експертиза.

На вирішення експертизи поставлені питання: 1) чи є в річці шкідливі речовини? Якщо так, то перевищують концентрації екологічно небезпечних речовин в пробах води ГДК для рибогосподарських водойм? 2) яка причина погіршення якості води в річці?

Підсумовуючи дані експертного огляду, аналізу літературних джерел, результатів дослідження стану вод та ґрунтів в районі котедж ного селища, встановлено, що основні забруднюючі речовини на місці розглянутого події представлені нафтопродуктами. Перевищення ГДК для нафтопродуктів у досліджуваних пробах води склало від трьох до п'яти разів на контрольних

ділянках - у чотири рази. Головним шляхом розповсюдження забруднюючих речовин на досліджуваній ділянці, на думку експертів, є транзитний потік нафтопродуктів по річці. Основним джерелом нафтопродуктів в річці є розлив нафтопродуктів з катерів та інших транспортних засобів. З території котеджного селища можлива інфільтрація забруднюючих речовин в ґрунтово-ґрунтову товщу шляхом бічного капілярного переміщення по градієнту сухості, однак розташування селища на високому піщаному урвищі висотою 30 м, глибоке залягання ґрантових вод, а також дотримання природоохоронних норм при будівництві котеджного селища зводить можливість зараження ґрунтових вод та річки комунально-побутовими стоками практично до нуля.

На підставі проведеного дослідження експерти сформулювали наступні висновки:

- 1) у пробах води, вилучених з річки, є нафтопродукти, концентрація яких перевищує ГДК для рибогосподарських водойм у чотири рази;
- 2) причинно-наслідкового зв'язку між будівництвом котеджного селища і якістю води в річці немає.

2. Особливості призначення і виробництва судово-екологічних експертиз

Судово-екологічна експертиза відноситься до розряду нових, формуються класів судових експертиз. Її методичне забезпечення поки що перебуває у стадії розробки. Нечисленні і кадри судових експертів-екологів.

Державними судовими експертами в області судово-екологічної експертизи можуть бути фахівці, які мають вищу екологічну, біологічну, географічну, ґрунтово-агрохімічне або технічну освіту, пройшли спеціальну підготовку, які отримали свідоцтво про право самостійного провадження експертиз за спеціальностями, зв'язаних з оцінкою екологічного стану навколишнього середовища, що спеціалізуються в області дослідження різних її компонентів у цілях відправлення правосуддя.

Слід підкреслити, що державні судові експерти при самостійному виконанні судово-екологічної експертизи повинні в обов'язковому порядку пройти курс спеціальної підготовки за програмою "Основи судово-екологічної експертизи" (загальний для всіх судово-екологічних експертних спеціальностей) та з відповідної експертної спеціальності, а також атестацію на право самостійного провадження судово-екологічних експертиз.

У РФЦСЭ при Мін'юсті Росії створена лабораторія судово-екологічної експертизи. Позитивний досвід при виробництві судово-екологічних експертиз накопичений в Приволзькому регіональному центрі судової експертизи Мін'юсту Росії, а також у Краснодарській лабораторії судової експертизи Мін'юсту Росії.

Оскільки судові експертизи проводяться експертами відповідних експертних установ або іншими спеціалістами, призначеними судом, то чинне законодавство передбачає виробництво судової експертизи як державними, так і недержавними судово-експертними установами. В даний час основна частка експертиз, пов'язаних з необхідністю встановлення фактичних обставин негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище, виконується недержавними судовими експертами.

Часто для виробництва даних експертиз залучаються співробітники спеціально уповноважених органів у галузі природокористування і охорони навколишнього середовища. Слід підкреслити, що природоохоронні і санітарно-епідеміологічні органи не є суб'єктами судово-експертної діяльності. Тим не менш у відповідності з процесуальним законодавством та Законом про судово-експертної діяльності працівники зазначених органів можуть залучатися в якості недержавних судових експертів.

Основні відмінності між державною екологічною експертизою, з одного боку, і судово-екологічну експертизу, з іншого боку, полягають у відмінності об'єктів, суб'єктів, предмета і завдань. Виробництво державної екологічної експертизи у відповідності зі ст. 33 Федерального закону "Про охорону навколишнього середовища" встановлює відповідність планованої

господарської й іншої діяльності вимог екологічного законодавства. Порядок проведення державної екологічної експертизи регламентується відповідним положенням. Виробництво судово-екологічної експертизи здійснюється у відповідності з процесуальним законодавством та Законом про судово-експертної діяльності, пов'язане з судочинством і вимагає використання спеціальних знань у галузі екології та суміжних природничих наук для встановлення фактичних обставин розглянутого події.

Експерт не має права виходити за межі своєї спеціальної компетенції, тобто давати висновок з питань, які не можуть бути вирішені на підставі його спеціальних знань. У зв'язку з цим правова оцінка фактичних обставин справи є виключним правом слідчого, дізнавача, прокурора і суду. Наприклад, судово-екологічна експертиза не визначає правові норми, які порушені внаслідок негативного антропогенного впливу, а дозволяє одержати доказову базу для визначення його джерела, характеристики, механізму, масштабу впливу на навколишнє середовище. Разом з тим у висновку експерта можуть бути вказані окремі норми, що стосуються предмета експертизи (наприклад, норми, що встановлюють гранично-допустимі концентрації забруднюючих речовин, тощо).

В даний час експерти в області судово-екологічної експертизи не визначають суми шкоди, завданої природному середовищу негативним антропогенним впливом. Рішення даного питання виходить за межі спеціальних знань експерта-еколога і може бути здійснено в рамках комплексної судово-екологічної та судово-економічної експертизи. Надалі передбачається формування нового виду судово-екологічної експертизи - судової експертизи об'єктів навколишнього середовища в нулях встановлення вартості їх відновлення. Даний вид експертизи являє собою процесуальну дію, що проводиться фахівцями в галузі екології та суміжних природничих наук, а також в області економіки, які дають висновок про розмір заподіяної довкіллю шкоди на основі встановлення вартості відновлювальних заходів. При цьому

до даних заходів можна віднести рекультивацію земель, відновлення рослинного і ґрунтового покриву та ін.

При виробництві комісійної судово-екологічної експертизи, що виконується комісією експертів однієї спеціальності (наприклад, в області дослідження радіаційної обстановки), завдання дослідження для всіх членів комісії визначаються судом.

Судово-екологічне дослідження об'єктів навколишнього середовища, як правило, носить комплексний характер і проводиться комісією експертів різних експертних спеціальностей (біологів, матеріалознавців, ґрунтознавців), формулюють загальний висновок. Провідний експерт (експерт-організатор) конкретизує експертну завдання для кожного члена комісії, наприклад експерт в області еколого-біологічної експертизи визначає здатність висаджених при рекультивації земель, життєздатність рослин, а експерт-матеріалознавець - класифікаційну приналежність забруднюючих ґрунт речовин. Результати цих досліджень оформляються як приватні висновки із зазначенням прізвища конкретного експерта і використовуються в подальшому при підготовці синтезуючої частини та формулюванні загального висновку. Предметом комплексної судової експертизи є встановлення фактичних обставин інтеграційного характеру по даній справі, в тому числі пов'язаному з негативним антропогенним впливом на навколишнє середовище в результаті дослідженні різних її компонентів. Комплексний характер судово-екологічних експертиз обумовлений необхідністю визначення закономірностей зміни сукупності діагностичних і ідентифікаційних ознак об'єктів навколишнього середовища, вивчення яких дозволяє робити обґрунтовані експертні висновки.

В якості прикладу комплексної судової експертизи і оцінки висновку експерта судом наведемо результати експертизи за фактом порушення екологічного стану ґрунтового і рослинного покриву, викликаного усуненням наслідків аварії на трубопроводі, що належить одній з паливо заправних компаній. Ця судова експертиза виконана в РФЦСЭ при Мін'юсті Росії для вирішення арбітражного спору.

У лісовому масиві було виявлено витік гасу з паливо проводу, прокладеного під землею і призначеного для подачі авіаційного палива. В цілях її усунення працівниками паливо заправної компанії прокладена траса і розчищена площадка для ремонтних робіт. У зв'язку з проведенням зазначених робіт посадовими особами лісгоспу складено протокол про лісопорушення із зазначенням порушень у вигляді знищення лісової підстилки і родючого шару лісових ґрунтів, пошкодження дерев до припинення росту, а також відповідно з лісовим законодавством подана претензія із зазначенням суми збитку.

Для вирішення питань про площі порушення ґрунтового і рослинного покриву в межах провадження експертизи здійснено виїзд експертів на місце, де відбулося розглянуте подія. У процесі дослідження проводилася фотозйомка та складання плану-схеми вимірів. Графічні та ілюстративні матеріали були долучені до висновку експерта. Опис рослинності і ґрунтів проведене безпосередньо на місці витоку гасу і поза місця події. У ході експертного дослідження проведено підрахунок площ та обговорення результатів обстеження місцевості. В результаті встановлено, що загальна площа знищеного родючого шару, включаючи лісову підстилку, становить 1929,38 кв. м, що практично в два рази менше в порівнянні з площею, розрахованої посадовою особою лісгоспу. Для відновлення пошкодженого лісового масиву експертами запропоновано перелік землевпорядних заходів, рекомендованих для усунення наслідків лісопорушення.

Розглянувши позов лісгоспу до паливо заправної компанії про відшкодування заподіяної шкоди, встановив, що поданий позов підлягає задоволенню частково. Підставою для цього рішення стало вивчення висновку експерта. В судовому засіданні позивач не представив жодних доказів, що спростовують висновки проведеної судової експертизи, і не заявив клопотання про необхідність проведення іншої експертизи.

Судово-експертні екологічні дослідження можуть бути проведені в процесуальній і непроцесуальній формі. Процесуальним підставою виробництва судово-екологічної експертизи служить ухвала суду про її

проведення, винесене у відповідності зі ст. 80 ЦПК, ст. 78, 79, 155 АПК. Разом з тим результати судово-експертного дослідження ґрунтово-геологічних об'єктів не можуть бути оформлені протоколами відбору зразків (ст. 58, 75, 81, 184 ЦПК, ст. 78, 79, 155 АПК). Порядок призначення експертизи регламентується ст. 79 ЦПК, ст. 82 АПК.

Оскільки багато екологічні експертизи виконуються співробітниками установ, слід підкреслити, що одна з істотних відмінностей між експертними та установами полягає в тому, що виробництві експертів в державних, а також в деяких недержавних судово-експертних установах з боку їх керівників здійснюється контроль за термінами і якістю експертиз. При виконанні експертизи співробітниками установ (державних чи недержавних), а також приватними експертами обов'язок даного контролю покладено на суд, що призначив експертизу.

При виробництві судово-екологічної експертизи співробітником установи або приватним експертом суду належить самостійно вирішити питання про необхідну і достатню кваліфікації особи, що обирається ними в якості експерта для виробництва експертиз. Наявність вищої професійної освіти за вказаними вище спеціальностями недостатньо, так як при виробництві судових експертиз, як правило, експертові необхідно використовувати знання в галузі судової екологічної експертизи, а також основ матеріального і процесуального права.

Слід зазначити, що судово-екологічне дослідження має свою специфіку, яка полягає у необхідності дослідження не тільки речових доказів, але і порівняльних і контрольних зразків (проб), відібраних навколо місця події з метою його локалізації.

У Законі про судово-експертної діяльності, КПК, ЦПК та АПК відсутнє поняття "проба". Багатьма вченими і практиками в галузі криміналістики і судової експертизи поняття "зразок" і "проба" вважаються синонімами. Однак при виробництві судово-екологічних експертиз найчастіше відбираються саме проби, а не зразки. Наприклад, при виробництві еколого-ґрунтової експертизи

подаються середні проби (50-200 г), відібрані з різної глибини і з різних місць ділянок (з усіх кутів і з центру) з урахуванням характеру забруднення, його інтенсивності, погодних умов і т. д. Технологія відбору проб принципово відрізняється від порядку відбору зразків.

На наш погляд, **проба**, призначена для судово-експертних досліджень, складається з індивідуально-відібраних зразків і є представницькою до об'єднаної вибірки або разової вибірки ідентифікаційного періоду. У більшості випадків проба (50-200 г) утворюється шляхом змішування декількох індивідуально-відібраних зразків з метою отримання інформації про об'єкт судової експертизи¹.

Якщо отримання зразків для порівняльного дослідження є частиною судової експертизи, то воно проводиться експертом. Відомості про це експерт відображає у своєму висновку. Про результати виїзду на місце, де відбулося розглядається подія, в ході провадження судово-екологічної експертизи у висновку експерта робиться відповідний запис, зокрема, зазначаються факти відбору зразків (проб), наводяться описи особливостей ділянки і специфічних ознак, наприклад наявності забруднень ґрунту, конкретних видів рослин тощо, а також схема відбору зразків (проб). Якщо які-небудь дослідження здійснено на місці, то факт їх проведення відображають у вступній частині висновку, а результати досліджень - у дослідницькій частині.

У разі необхідності експертного дослідження об'єктів, які з якихось причин не можуть бути доставлені до судово-експертної установи (наприклад, ділянки земної поверхні), орган або особа, експертизу, зобов'язані забезпечити експертові можливість для роботи з ними. Якщо особи, в розпорядженні яких знаходяться ці об'єкти, відмовляють у доступі до об'єктів такого роду, то орган або особа, експертизу, повинні використовувати надані їм законом повноваження і прийняти всі необхідні заходи для забезпечення безперешкодного доступу до об'єкта та можливості його дослідження. До осіб, які перешкоджають доступу до об'єктів, можуть бути застосовані санкції, передбачені процесуальним законодавством.

До відбору зразків і проб слід підходити творчо, враховуючи особливості ландшафтної системи (рельєф, характер рослинності тощо) та просторову неоднорідність біогеоценозів. В ході виробництва судово-екологічної експертизи при виїзді на місце, де відбулося розглядається подія, в цілях відбору проб слід звертати увагу на природні і штучні пониження, де може відбуватися акумуляція забруднюючих речовин. Остання обставина важливо враховувати у випадках огляду через кілька днів або тижнів після виникнення негативного антропогенного впливу.

Дії, пов'язані з упаковкою об'єктів і їх направленням на експертизу, проводять у відповідності з вимогами процесуального законодавства та відомих нормативно-правових актів. До постанови рекомендується прикласти план місця події і вказати місця відбору контрольних зразків (проб). В якості додаткової слід вказувати інформацію про характер ґрунтового покриву, рослинності, рельєфу, погодних умовах і т. д.

Часовий період між правопорушенням і відбором об'єктів для виробництва судово-екологічної експертизи повинен бути мінімальним. Це обумовлено тим, що склад і властивості об'єктів судово-екологічної експертизи, відібраних на місці розглянутого події, і навколишнього дане місце території піддаються зміні в часі під впливом умов навколишнього середовища, експлуатації та зберігання. Насамперед спостерігається динаміка біологічних характеристик. Якщо в ході експертного дослідження частина об'єктів, вилучених з місця події, вдається об'єднати в одну групу, то зразки (проби) цієї групи можуть бути віднесені до порівняльним, а відрізняються від них - до контрольним.

На допустимість об'єктів судово-екологічної експертизи окрім дотримання процесуального порядку їх отримання впливає тривалість і умови зберігання вилучених об'єктів. Слід враховувати, що при зберіганні досліджуваних об'єктів (особливо в несприятливих умовах, наприклад при перезволоженні) можуть змінюватися криміналістичної значимі ознаки. При неможливості своєчасного призначення і виробництва експертизи найбільш

доцільним є зберігання всіх відібраних об'єктів в однакових і найбільш сприятливих умовах. При підвищеній вологості об'єкти судово-екологічної експертизи висушують. При зберіганні об'єктів повинна бути виключена можливість їх зіткнення. Коли факт роздільного зберігання такого роду об'єктів піддається сумніву, висновок експерта може бути позбавлена доказового значення.

При огляді місць подій, пов'язаних зі знищенням зелених насаджень, отруєнням тварин або людей в результаті негативного антропогенного впливу (забруднення пестицидами та іншими екологічно небезпечними речовинами), відбір зразків (проб) здійснюють при суворому дотриманні необхідних заходів безпеки. Для запобігання нещасних випадків вилучення об'єктів проводять у присутності іншої особи (осіб). У цьому випадку відбір зразків (проб) з забрудненої ділянки місцевості слід проводити в протигазі або з марлевою пов'язкою на обличчі, в гумових рукавичках і сапогах¹.

Від правильності представлених вихідних даних багато в чому залежить ступінь обґрунтованості висновку експерта, ряд істотних питань якої вирішується з урахуванням повідомлюваних експерту дані, наприклад про час виникнення негативного антропогенного впливу на об'єкти навколишнього середовища, погодних умовах і т. д. Експерт не вправі оцінювати правильність вихідних даних, які встановлюються в ході судочинства, зокрема шляхом огляду місця, де стався розглянуте подія. Якщо в процесі розгляду справи з'ясовується, що повідомлені експерту вихідні дані неправильні, то його висновок буде визнано недостовірним. Досвідчені експерти формулюють так званий альтернативний висновок, в якому вказують, що та чи інша ситуація може виникати при тих чи інших вихідних даних.

Висновки експерта формуються на основі всебічного, глибокого і об'єктивного аналізу і синтезу результатів, отриманих при дослідженні речових доказів. Вони являють собою відповіді на поставлені запитання, чи експерт вказує на неможливість їх вирішення. Висновки викладаються чіткою і ясною мовою, що не допускає різних тлумачень. Аналіз практики

провадження за таким складним судових експертиз, якими є судово-екологічні, показує, що суд найчастіше звертає увагу тільки на висновки експертів. Вивчення і вдумлива оцінка інших розділів висновку експерта-еколога проводиться тільки в разі суперечності висновків експертизи іншим доказам у справі, а також у випадку незгоди з ними сторін.

При проведенні судових екологічних експертиз використовуються спеціальні знання, якими судді і адвокати, як правило, не мають. Тому для полегшення сприйняття укладення учасниками судового розгляду по можливості слід докладно обґрунтовувати висновки і уникати надмірного вживання складної наукової термінології.

З метою реалізації єдиної державної політики в галузі судової експертизи, підвищення її якості, регулювання діяльності недержавних судових експертів провідні судово-експертні організації заснували некомерційне партнерство "Палата судових експертів" (НП "СУДЭКС"). Серед основних напрямів діяльності даної палати - організація сертифікації судових експертів, експертних методик і засобів вимірювання в Системі добровільної сертифікації методичного забезпечення судової експертизи. Ця система пройшла реєстрацію в Ростехрегулювання як "Система добровільної сертифікації методичного забезпечення судової експертизи - РОСС Яи.175.04ОЭ00 від 02.03.2005".

Для підвищення якості судових експертиз, що виконуються недержавними судовими експертами, при спеціальній підготовці експертів (незалежно від місця роботи) слід використовувати програми, розроблені та затверджені Мін'юстом, а при виробництві експертиз застосовувати експертні методики, внесені в Єдиний реєстр методичного забезпечення судової експертизи². В експертних висновках, у тому числі виконаних недержавними судовими експертами, рекомендується посилатися на реєстраційний номер експертної методики в Реєстрі методичного забезпечення судової експертизи. Рішення даної проблеми досить актуально у разі виникнення спірних моментів при виробництві додаткових чи повторних експертиз.

І на закінчення слід зупинитися на досить важливою для даної сфери експертної профілактики, яка являє собою діяльність по виявленню обставин, які сприяли скоєнню екологічних правопорушень, та розроблення заходів щодо їх видалень. Експертна профілактика екологічних правопорушень проводиться на основі процесуального законодавства і у відповідності з Методичними рекомендаціями, затвердженими Мін'юстом Росії¹. Вона здійснюється: по-перше, у процесуальній формі при виробництві судово-екологічної експертизи у конкретній справі; по-друге, в непроцесуальній формі на основі узагальнень експертної та судової практики, наукових досліджень.

В області судово-екологічної експертизи профілактична діяльність полягає в наступному:

- у висновку експерта зазначаються обставини, що сприяють вчиненню екологічного правопорушення, наприклад, експерт складає повідомлення про обставини, що сприяли порушенню екологічних вимог при рекультивації земель, або профілактичні рекомендації;
- експерт може підготувати повідомлення компетентним органам про виявлені в результаті узагальнення практики та (або) наукових досліджень обставини, що сприяли здійсненню екологічних правопорушень, і можливі заходи щодо їх усунення, а також (або) брати участь у роз'ясненні можливостей виробництва судових експертиз по справах, пов'язаних з негативним впливом на навколишнє середовище.

Експертна профілактика екологічних правопорушень полягає у виявленні обставин (умов), що свідчать про порушення нормативних правових і нормативно-технічних актів у цій галузі, про відступ від вимог правил проведення робіт по запобіганню забруднення навколишнього середовища або ліквідації його наслідків, а також у виявленні випадків неприйняття необхідних заходів до відновлення екологічної рівноваги на антропогенно-порушених ділянках.

В цілому практична реалізація окреслених вище підходів при розгляді цивільних справ, у тому числі арбітражних спорів, дозволить в найкоротші терміни сформулювати високоефективний самостійний інститут захисту прав і свобод громадян, а також інтересів держави з допомогою проведення судово-екологічних експертиз.

3. Дослідження екологічного стану об'єктів міського середовища (інженерно-екологічна експертиза)

Судова інженерно-екологічна експертиза - процесуальна дія, вироблене особами, що володіють спеціальними знаннями в галузі промислової та будівельної екології, екологічної реконструкції, які дають висновок з питань, пов'язаних з дослідженням негативного антропогенного впливу на штучні екосистеми, що входять в міське середовище.

Предмет інженерно-екологічної експертизи - фактичні обставини, що встановлюються на основі спеціальних природничих знань у галузі промислової та будівельної екології, екологічної реконструкції, а також досліджень матеріалів справ за фактами антропогенного впливу на штучні екосистеми, що входять в міське середовище.

На дозвіл експертизи часто ставляться наступні **питання**:

- який негативний антропогенний вплив чинився на конкретний об'єкт міського середовища?
- які характеристики наданої негативного впливу?
- який механізм справила негативного впливу?
- який масштаб зробленого негативного впливу?
- чи є в повітрі, відібраному всередині житлових приміщень і на прилеглій до будинку території, шкідливі речовини; якщо так, то яка їх концентрація і яке джерело їх походження?
- є перевищення концентрації шкідливих речовин у житлових приміщеннях будинку і на прилеглій до будинку території в порівнянні з їх гранично допустимими концентраціями?
- перевищують параметри складу стічних вод ГДК забруднюючих речовин?

- є перевищення концентрації шкідливих речовин в місці прориву промислових стоків у порівнянні з їх ГДК?

- чи є порушення у функціонуванні очисних споруд потенційно небезпечного об'єкта (зазначається конкретно) і в чому вони виражаються?

- чи могла виробнича діяльність потенційно небезпечного об'єкта (зазначається конкретно) привести до погіршення екологічного стану об'єкту міського середовища?

- чи є на досліджуваному ділянці електромагнітне випромінювання, вібрація і інші дії?

- є елементи речової обстановки (вказуються конкретно) джерелом розповсюдження шкідливих речовин?

При виробництві експертизи здійснюється дослідження результативності роботи систем, призначених для забезпечення екологічної безпеки об'єктів міського середовища, у тому числі для інженерного захисту навіколишнього середовища та контролю за поводженням з відходами виробництва та споживання. У ході дослідження застосовуються сучасні методи дослідження з використанням лазерної, інфрачервоної, радіометричної, електрофізичної та інших вимірювальних систем.

В залежності від поставлених питань експерти здійснюють виявлення та оцінку можливих руйнувань системи екологічної і технологічної безпеки житлових і громадських комплексів, будівельних, транспортних, енергетичних, водозабезпечуючих та інших об'єктів; дослідження шкідливого фізичного впливу, в тому числі встановлення джерела і рівня шумового, вібраційного, електромагнітного та іншого впливу. При вирішенні конкретних експертних завдань проводиться локалізація джерела негативного антропогенного впливу, в тому числі промислових і побутових каналізаційних стоків; визначення спрямованості і швидкості несанкціонованих скидів і викидів.

Наведемо приклад судово-екологічної експертизи об'єктів міського середовища, яка була призначена у рамках розгляду цивільної справи за

позовом мешканців одного з мікрорайонів р. до Москви власникам бензозаправній станції.

Зміст позовної вимоги зводилося до того, що функціонування бензозаправній станції, що знаходиться в безпосередній близькості від скверу, є причиною загибелі які ростуть там насаджень. Зазначалося також, що передбачені проектом очисні споруди не забезпечують нормативну очистку забруднених поверхневих стоків, в результаті чого пально-мастильні матеріали з території автозаправної станції потрапляють у ґрунт і призводять до загибелі рослинності. Власники бензозаправній станції позов не визнали, посилаючись на те, що очисні споруди знаходяться у справному стані, а загибель рослин сталася в результаті забруднення навколишнього середовища автомобілями, проїжджаючими по автомобільній дорозі. В ході розгляду справи була призначена судово-екологічна експертиза об'єктів міського середовища.

На вирішення експертизи поставлені такі питання: 1) чи є порушення у функціонуванні очисних споруд автозаправної станції? Якщо так, то в чому вони виражаються? 2) перевищують параметри складу стічних вод ГДК забруднюючих речовин?

У ході експертизи проведено експертний огляд місця розглянутого події з метою встановлення технічного стану очисних споруд автозаправної станції, згідно з яким з'ясувалося, що територія бензозаправній станції і проїзди до неї заасфальтовані і обмежені бордюром каменем. Поверхня асфальтового покриття в хорошому стані, без тріщин і виїмок. Збір поверхнево-зливових стічних вод забезпечується з усієї території бензозаправній станції шляхом створення відповідних ухилів території для напрямку стоків до дощеприйманому криниці очисних споруд. Водозабірні решітки зливової каналізації не засмічені. Колодязь очисних споруд знаходиться в справному технічному стані (не має тріщин, не засмічений). Акумуляуючий бак очисних споруд розташований під землею в бетонній коробці. Протікання і проток при візуальному огляді акумуляуючої ємності очисних споруд не виявлено. Таким

чином, забруднення ґрунтів та підземних вод в районі розміщення автозаправної станції за рахунок інфільтрації забрудненого поверхневого стоку можна виключити.

У ході експертного огляду проведено відбір проб стічних вод (до і після очищення). Аналіз стічних вод був проведений в акредитованій лабораторії з дослідження об'єктів навколишнього середовища. Згідно з результатами дослідження проб стічної води очисних споруд поверхневих стоків встановлено, що показники стічної води (з нафтопродуктів і зважених речовинах), що пройшла очищення на очисних спорудах поверхневого стоку бензозаправній станції, характеризуються наступними величинами: нафтопродукти - 0,04 мг/л; завислі речовини - 8 мг/л.

Підсумовуючи дані експертного огляду, аналізу літературних джерел, результатів дослідження проб стічної води очисних споруд поверхневих стоків експертом були сформульовані висновки про те, що порушень у функціонуванні очисних споруд автозаправної станції не встановлено, параметри складу стічних вод не перевищують гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин.

4. Дослідження екологічного стану природних і штучних біоценозів (еколого-біологічна експертиза)

Судова еколого-біологічна експертиза - процесуальна дія, вироблене особами, що володіють спеціальними знаннями в галузі біології та екології, які дають висновок з питань, пов'язаних з дослідженням антропогенного впливу на біоценози.

Предмет еколого-біологічної експертизи - фактичні обставини, що встановлюються на основі спеціальних природничих знань у області природокористування і охорони біологічних об'єктів, а також досліджень матеріалів справ за фактами негативного антропогенного впливу на біоценози.

Судова еколого-біологічна експертиза найчастіше проводиться з метою встановлення природи та масштабів негативного антропогенного впливу на

об'єкти рослинного і тваринного походження. При цьому в ході експертизи вирішуються **задані**, пов'язані з встановленням джерела негативного антропогенного впливу на рослинні співтовариства, тваринний світ, рибні запаси та інші біологічні об'єкти, з визначенням ступеня і площі негативного впливу, причинно-наслідкового зв'язку між надходженням забруднюючих речовин та порушенням екологічної рівноваги, порівнянням змісту екологічно небезпечних речовин в об'єктах рослинного і тваринного походження з ГДК. Крім цього, можливе визначення шляхів поширення даних речовин, а також комплексу заходів, які слід здійснити для запобігання (зменшення) негативного антропогенного впливу на об'єкти рослинного і тваринного походження.

При цьому на дозвіл експертизи у цивільних справах, у тому числі арбітражних спорах, що можуть бути поставлені наступні **питання**:

- надано на конкретні об'єкти біологічного походження негативний вплив; якщо так, то в чому воно виражається?
- чи є на конкретних ділянках місцевості ознаки негативного впливу господарської діяльності людини на біоценоз; якщо так, то які саме?
- які характеристики наданої негативного впливу?
- який механізм справила негативного впливу?
- який масштаб зробленого негативного впливу?
- яким був стан (здорові/хворі) вирубаних дерев?
- де знаходиться джерело негативного антропогенного впливу на конкретні об'єкти біологічного походження (наприклад, потенційно небезпечний об'єкт, в результаті діяльності якого сталося погіршення стану біоценозу)?
- чим пояснюються зазначені внаслідок негативного антропогенного впливу явища (наприклад, зменшення рибних запасів або всихання і загибель дерев)?
- протягом якого періоду відзначаються негативні наслідки негативного антропогенного впливу на біоценози?
- яка причина зниження біологічного різноманіття в межах локального земельної ділянки чи водного об'єкта?

Наведемо приклад еколого-біологічної експертизи по цивільній справі за фактом падіння дерева на проїжджу частину, в результаті якого був пошкоджений припаркований поруч автомобіль.

Власник автомобіля звернувся в суд з позовом до юридичної власнику території, де відбулося розглянуте подія. Суд призначив судову еколого-біологічну експертизу. В розпорядження експертів представлений фрагмент стовбура деревної рослини, фотографії місця розглянутого події (79 фотографій в електронному вигляді), метеорологічні дані.

На вирішення експертизи поставлені такі питання: **1)** до якої породи належить дерево, частина стовбура якого представлена на дослідження? **2)** який стан (здорове (хвора), аварійне) дерева, частина стовбура якого представлена на дослідження? **3)** є зараження шкідниками дерева, частина стовбура якого представлена на дослідження?

При огляді, морфологічному і анатомічному обстеженні кори і деревини досліджуваного дерева встановлено, що воно належить до роду клен (*Acer sp.*), у момент падіння було хворим (було уражено комлевої гниллю, а також перебувало в початковій стадії ураження стовбурної гниллю). Згідно шкалою категорій стану дерев такі рослини відносять до категорії "сильно ослаблені".

В процесі росту і розвитку дерево затінювалося близькою будівлею, що призвело до його асиметричному зростання і зсуву, таким чином, центру ваги в бік проїжджої частини, що підтверджується результатами морфологічного й анатомічного обстеження фрагмента стовбура.

Матеріалів, що підтверджують проведення обстежень стану дерева, а також застосування заходів захисту від шкідників і хвороб на місці розглянутого події, представлених для дослідження документах не є.

Виходячи з метеорологічних даних, в день, коли сталося падіння дерева, йшов зливової сніг помірний або сильний при максимальній температурі повітря від 0,5 °C до 1,7°C, а в попередній день йшов сніг слабкий, але безперервний при температурі повітря 0,3°C, що могло значно важчими крону дерева та підвищити його буреломність.

Виходячи з представлених документів, аналізу літературних джерел і проведених досліджень, фахівці прийшли до наступних висновків: дерево, частина стовбура якого представлена на дослідження, належить до роду клен (*Acer sp.*), було хворим (було уражено комлевою гниллю у сильному ступені і стовбурової гниллю у слабкому ступені) і сильно ослабленим.

До аварійного стану досліджуваного дерева призвела сукупність нижчеперелічених умов:

- несприятливий для зростання дерева відстань між заасфальтованої проїзною частиною і будівлею;
- забруднення ґрунту під впливом анти ожеледних реагентів, нафтопродуктів і газо-пилових викидів автомобілів;
- переущільнення поверхневих шарів ґрунту;
- асиметричний зростання дерева (крень) і зсув центру ваги стовбура;
- освіта глибокої вм'ятини на деревині від щільно прилягає кореня;
- ураження деревини комлевою і стовбурової гнилизною, зміни в морфології та анатомії деревини;
- порушення міцності деревини, підвищення буреломності та вітровальності дерева;
- присутність в товщі деревини залізного цвяха;
- несприятливі метеорологічні умови в день розглянутого події і напередодні (сніг зливової, сніг безперервний).

5. Дослідження екологічного стану ґрунтово-геологічних об'єктів (еколого-ґрунтознавча експертиза)

Судова еколого-ґрунтознавча експертиза являє собою процесуальну дію, вироблене особами, що володіють спеціальними знаннями в галузі ґрунтознавства, екології та суміжних природничих наук, які дають висновок з питань, пов'язаних з дослідженням антропогенного впливу на ґрунтово-геологічні об'єкти.

Предмет судової еколого-грунтознавчої експертизи підлягають доведенню обставини, що встановлюються на основі спеціальних знань в галузі ґрунтознавства і суміжних природничих наук, а також досліджень матеріалів справ за фактами негативного антропогенного впливу на ґрунтово-геологічні об'єкти.

Судова еколого-грунтознавча експертиза проводиться з метою встановлення природи та масштабів забруднення ґрунтового покриву пестицидами, нафтопродуктами і іншими екологічно небезпечними речовинами. У ході експертизи вирішуються завдання, пов'язані з встановленням джерела негативного антропогенного впливу на ґрунтовий покрив, ступеня та площі забруднення, причинно-наслідкового зв'язку між надходженням забруднюючих речовин у ґрунт і погіршенням екологічного стану ґрунтового покриву, порівнянням змісту екологічно небезпечних речовин із гранично допустимими концентраціями (ГДК). Крім цього, можливе визначення шляхів поширення даних речовин, а також комплексу заходів, які слід здійснити для запобігання (зменшення) надходження забруднюючих речовин.

При цьому на дозвіл експертизи у цивільних справах, у тому числі арбітражних спорах, що можуть бути поставлені наступні **питання**:

- надано на ґрунтово-геологічний об'єкт на конкретній ділянці місцевості негативний вплив; якщо так, то в чому воно виражається?
- чи є на конкретних земельних ділянках ознаки негативного впливу господарської діяльності людини на ґрунтовий покрив; якщо так, то які саме?
- які характеристики наданої негативного впливу?
- який механізм справила негативного впливу?
- який масштаб зробленого негативного впливу?
- чи є в пробах ґрунтів, представлених на експертизу, сліди забруднюючих та інших речовин, що негативно впливають на екологічний стан об'єктів ґрунтово-геологічного походження; якщо так, то яких?

- чи відносяться речовини та матеріали (вказати - які) до групи потенційно небезпечних для екологічного стану об'єктів ґрунтово-геологічного походження?

- яке джерело (або - який об'єкт є джерелом) негативного антропогенного впливу на конкретні ґрунтово-геологічні об'єкти (наприклад, потенційно небезпечний об'єкт, в результаті діяльності якого відбулося забруднення ґрунтів)?

- скільки було джерел негативного антропогенного впливу на ґрунтово-геологічні об'єкти (наприклад, у разі наявності на місці події кількох потенційно небезпечних об'єктів), які їх взаємозв'язок і послідовність негативного впливу на конкретні ґрунтово-геологічні об'єкти?

- які умови сприяли збільшенню масштабів (або посилення) негативного антропогенного впливу на конкретні ґрунтово-геологічні об'єкти?

- які шляхи поширення речовин, небезпечних для навколишнього природного середовища і (або) погіршують стан конкретних ґрунтово-геологічних об'єктів?

- чим пояснюються зазначені внаслідок негативного антропогенного впливу явища (наприклад, інтенсивна ерозія ґрунту)?

- є проведення передбачених природоохоронних заходів достатнім для усунення виявлених ознак негативного антропогенного впливу на ґрунтовий покрив?

- який період часу буде потрібно для відновлення екологічної рівноваги, порушеного в результаті конкретного негативного антропогенного впливу на ґрунтовий покрив?

- які заходи слід провести, щоб ліквідувати вироблені і попередити можливі наступні негативні зміни ґрунтового покриву при здійсненні господарської діяльності на конкретних земельних ділянках?

Розглянемо можливості використання судової еколого-ґрунтознавчої експертизи у цивільних та арбітражних справах.

Часто при здійсненні будівництва або іншої господарської діяльності в ході судочинства виникає потреба встановлення наявності ознак негативного антропогенного впливу на ґрунтовий покрив на момент початку цієї діяльності та (або) в ході її здійснення. У разі виявлення порушень потрібно вирішити питання про істотність даних порушень, а також про достатність заходів, передбачених суб'єктом господарської або іншої діяльності для ліквідації виявлених порушень ґрунтово-екологічної обстановки.

Так, у РФЦСЄ при Мін'юсті проведена експертиза з метою встановлення фактичних обставин екологічного правопорушення у ході будівництва багатоповерхового будинку за позовом мешканців будинків, прилеглих до будівельного майданчика.

На вирішення експертизи поставлені такі питання: чи відбулося в процесі будівництва житлового будинку негативний антропогенний вплив на ґрунтовий покрив? Якщо так, то чи є передбачені проектом будівництва заходи достатніми для ліквідації виявлених порушень ґрунтово-екологічної обстановки?

У ході експертного дослідження на території будівельного майданчика встановлені наступні ознаки порушень ґрунтового покриву: зняття родючого шару ґрунтів і складування на поверхні ґрунтового покриву ґрунту, будівельних та інших подібних матеріалів. Дані порушення характерні для процесу будь-якого будівництва. Дослідження ґрунтів на земельних ділянках, де розташовані збудовані будівлі та під'їзні шляхи, не проводилося у зв'язку з неможливістю експертного огляду ґрунтового покриву, відбору зразків та їх лабораторного дослідження.

У ході експертного дослідження встановлено, що для складування будівельного сміття та збору побутових і господарських відходів при будівництві використовуються спеціальні майданчики і контейнери. Стихійні звалища сміття і розливи нафтопродуктів не виявлено. Отримані результати дозволяють зробити висновок, що ознак захаращення ґрунтового покриву будівельним сміттям не є.

При експертному огляді території будівельного майданчика встановлено, що при буртованні ґрунтового шару, знятого з будівельних майданчиків, не дотримані вимоги складування родючого шару верхніх горизонтів ґрунтів окремо від матеріалу нижчих шарів ґрунту.

На території будівельного майданчика відібрані об'єднані проби ґрунтового походження. За межами зони забудови, обмеженої парканом, відібрані об'єднані проби ґрунтового походження в якості контрольних об'єктів. Відібрані проби ґрунтів досліджувалися в акредитованій лабораторії з метою визначення вмісту гумусу, нафтопродуктів, кислотності в сольовій витяжці, важких металів (свинцю, кадмію, міді і цинку). Крім цього, визначався вміст нафтопродуктів, реакція середовища (pH) та вміст гумусу.

В результаті експертного огляду і лабораторних досліджень отримана інформація про ґрунтово-екологічної обстановки на території будівельного майданчика, яка порівнювалася з даними, отриманими в результаті аналогічного дослідження контрольних ділянок, обраних за межами вищезазначеної будівельного майданчика.

На момент проведення експертного дослідження ґрунтово-екологічна обстановка на території будівельного майданчика і контрольних ділянок, обраних за межами вищезазначеної будівельного майданчика, характеризується сприятливими показниками за параметрами змісту основних токсикантів (важких металів і нафтопродуктів), джерелом яких можуть бути будівельні матеріали або діяльність, пов'язана з будівництвом. На території забудови при проведенні експертного дослідження ознак забруднення ґрунтового покриву шкідливими речовинами (важкими металами та нафтопродуктами) не є, отже, не виявлені ознаки забруднення земель.

Поверхневий ґрунтовий шар, склад в буртах на території забудови, не відрізняється за показником вмісту гумусу від контрольних зразків, відібраних за межами досліджуваної території. Однак звертає на себе увагу його початкове низька родючість, що обумовлює необхідність додаткового завезення родючого ґрунту або спеціальних заходів щодо поліпшення ґрунту,

склад в буртах, при проведенні робіт по благоустрою та озелененню після закінчення будівництва.

Стан ґрунту на території будівельного майданчика типово для ґрунтоґрунтів будівельних майданчиків Московського регіону. У досліджуваних ґрунтах реакція середовища нейтральна або слаболужна; вміст гумусу - низьке. Ґрунту на ділянці, не порушеному будівництвом, де відібрані контрольні об'єкти, також відносяться до низькоплідна і характеризуються аналогічними порівняно з відведеною під будівництво житлового будинку ділянкою значеннями вмісту гумусу і лужною реакцією середовища.

В результаті експертного дослідження встановлено, що на території будівельного майданчика є наступні порушення земель: зняття родючого шару ґрунтів і складування на поверхні ґрунтового покриву ґрунту будівельних та інших подібних матеріалів. Ознак псування земель у вигляді забруднення ґрунтового покриву шкідливими речовинами і захаращення будівельним сміттям не є. Встановлені в ході експертного огляду порушення ґрунтового покриву, включаючи відводиться під будівлю площа, є типовими для будь-яких будівельних майданчиків. З урахуванням вищевказаних обставин порушення ґрунтового покриву на території будівельного майданчика можуть бути ліквідовані шляхом благоустрою та озеленення вільної від будівель і доріг на території в рамках природоохоронних заходів, передбачених проектом. Технічними умовами природоохоронного характеру передбачений комплекс природоохоронних заходів, проведення яких є достатнім для ліквідації виявлених порушень ґрунтово-екологічної обстановки.

6. Види судових експертиз, які проводяться в ході кримінального судочинства

У процесі розслідування злочинів використовуються результати експертних досліджень різних класів судових експертиз, однак найбільш часто затребувані криміналістичні, судово-медичні, а в останні роки судово-біологічні та судово-економічні експертизи.

Судові експертизи проводяться в державних судово-експертних установах (ГСЭУ), недержавних експертних установах, а також окремими особами, що володіють необхідними для вирішення питань слідства і суду спеціальними знаннями.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть етапи дослідження екологічного стану водних об'єктів (гидроэкологическая експертиза).
2. Які особливості призначення і виробництва судово-екологічних експертиз вам відомі?
3. Яке дослідження екологічного стану об'єктів міського середовища ви проводили? (інженерно-екологічна експертиза).
4. Охарактеризуйте дослідження екологічного стану природних і штучних біоценозів (еколого-біологічна експертиза).
5. Що таке дослідження екологічного стану ґрунтового-геологічних об'єктів (еколого-ґрунтознавча експертиза)?
6. Назвіть види судових експертиз, які проводяться в ході кримінального судочинства. Державна судово-медична експертиза.

Література:

1. Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу Постанова КМ України №870 від 16.12.2015 р.
2. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Посібник для вузів Комп'ютерна версія, К.: НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
3. Запорожець О.І. Курс лекцій з екологічної експертизи. Слайди. Комп'ютерна версія., К.: НАУ. 2005 (українською та англійською мовами).
4. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища. 29 червня 2024 р.